

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐ

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

Որտեղ է բռնում ուղտի պարը

La monnaie c'est l'Etat, ասում են ֆրանսացիք. փողը, դրամը, դրամանիշը դա Պետությունն է: Որտեղ է Պետության առողջության ու կայունության անսխալական ցուցիչը դրամն է, Պետական դրամանիշը: Դրամով է որոշվում սլյալ Պետության կարգավիճակը ազգերի ընթացիկում, նրա գոյության ներկայումս ու հեռանկարը:

Անցնող օրերին կսրուկ արժեզրկվեց հայկական դրամանիշը, որի ազատ անկումը դեռ շարունակվում է, հասկալի ամերիկյան ու եվրոպական դրամանիշների դիմաց: Ոմանք դա բացատրում են բռնագաղթեցված արցախահայության առկայությամբ, որից ենթադրվում է՝ ֆիշ ավելի զլորալ մոնետարման մասնացույց են անում Վերին Լարսի անցակետում արհեստականորեն ձգձգվող սուրբանիշի հետևանքով լողչ բռնած 60-ից ավել բեռնատարները՝ գերազանցաբար ոգելից խմիչներով ծանրաբեռնված: Ու սակային ուրիշներ նախատեսում են չհայասարակած նոր դրամանիշներ՝ ռուսական գազի սակագնի կրկնակի, անգամ եռակի թանկացում, ասում կայանի մասնաբաժնեները խափանումներ, արդեն իսկ թանկացած բեռնափոխակի ու դիզելային օդի անհամար, ռուսական ներդրմամբ գործող հիմնարկ-ծեռնարկությունների աշխատանքի կրճատում, գործազրկության անձ արտաքին ներդրումների նվազմանը զուգընթաց, գնաճ, ազգաբնակչության աղքատացում՝ մոտեցող ձմռան սեմին:

Եվ սա՞ միայն ֆինանսասնտեսական մակարդակի վրա: Հաղա՞ ֆաղափական ու հասկալի անվստահային վիճակը:

Այստեղ ավելի վաթար իրադրություն է: Արցախի թողլումը եւ աղա հանձնումը ազգային, սարածաբանային, անգամ միջազգային հարթակների վրա՝ բոլորովին արժեզրկեցին մեր Պետական հեղինակությունը, մեր ազգի արժանապատվությունը, կասկածներ՝ բերեցին նրա վերադարձի կարողության վրա: Աշխարհի հեռու ցուցիկի մեծ սկսել ենք կասկածել մեր Պետականության հետագա գոյության վրա: Անհի անկումից, Բազմաթիվների թագավորության կործանումից հազար տարի անց մեր ժողովրդի դրամությունը կրկնում է ինքզինք: Չեն թանձրացնում արդեն իսկ թանձր մառախուղը: Դեռ, ինչպես ասում են, «սախ» ենք, չենք գտնում մեր իրական վիճակը, չենք ընկալում դրսի իրարահաջորդ հարվածների ու մեր սխալների վերջնամասը: Միմյանց ենք հարցնում, թե վերջն ի՞նչ է լինելու, մինչդեռ ընթացքն է որոշում ամեն ինչ, իսկ ընթացքը մեր աչի առաջ ուղվածում է կիսալուսին, թուրք-թուրանական մահիկ:

Ալիելը միջանց է Պահանջում, հիմա արդեն՝ երկու միջանց, մեկը իր, մյուսը՝ երեւի Իսրայելի համար: Դրա անունը դրել է իբր Նախիջեանին միանալու ճանապարհ, մինչդեռ՝ ունի «մեկ ազգ՝ երկու Պետություն» ձեռագրով ճանապարհ. Նախիջեանը վաղուց, իր հոր օրերից արդեն գտնվում է Թուրքիայի հոգաբարձության սակ:

Երդդանն իր հերթին, մեկ օրից մյուսը եկողը դառնալով, Պահանջում է փակել Մեծամորի աստվածայանը, որից ենթադրվում է վնասելու կարողանա ռեբելոնել Հայաստանը: Պահանջում է փակել իրենց հանցագործի բաց էջը՝ Տեղադրության հուսակոթողը:

Եվրոպան ու Մ. Նահանգները, իրենց հերթին, Պահանջում են սարածաբանից վստել ռուսներին եւ, այնուհետեւ, կործանել Ռուսական կայսրության մահմեդական մասը ու դեմ դնել, փակել հանդարտաբան չինական ջրերի ճանապարհը դեպի հարավ-արեւմուտք:

Իսկ Ռուսաստանը, հանկարծակի բռնված համաշխարհային թակարդի մեջ, չգիտի Պահել իր դարավոր ֆաղափառազմական ներկայությունը սարածաբանում, չգիտի ինչպես ողջ Պահել մոլորալ ոչխար Հայաստանը, միաժամանակ կուռ Պահել զայլածին Թուրքիան:

Այս իրավիճակում, դեմոկրատական ուրեւ երկրում, շատ բնական Պահի լինել կառավարության հրաժարումը՝ ընդունելով իր ոչ միայն Պարսությունը առաջին հերթին, այլեւ անգործությունը հաղթահարելու նաեւ իր իսկ մեղով ստեղծված՝ ռազմական, ֆաղափական ու սնտեսական մարտահրավերները: Պահի նոյաստե մի նոր կառավարության, ժամանակավոր թե այլ, ստեղծմանը: Իսկ ոչ դեմոկրատական մի երկրում առավել ֆան բնական Պահի լինել ռազմական հեղափոխումը ինչ-որ գնդապետի կամ գնդապետների կողմից, ինչը բազմիցս տեսել ենք նույնիսկ ներկա դարում:

Մինչդեռ մեզ մոտ գնդապետները կուռ են եւ առողջ, իսկ գեներալները՝ չաղ ու երջանիկ...

Մինչդեռ մեզ մոտ խորհրդարանի մեծամասնությունը շարունակում է իր երթը հողարկավորների թափումը՝ կարծելով, թե գնում է հարսանիքի:

Ու սխալ՝ սխալի հետեւից, բոլորն էլ վստահավոր ճակատագրակառու են, անվերադարձալի հետեւաններով:

«ԶՊ»ականներից ու կառավարության անդամներից ո՞վ կարող է մեզ բացատրել, թե Հայաստանը ի՞նչ է Եւրոպայի կանոնադրությունը վավերացնելով, նոյաստավոր ի՞նչ դիրք է ձեռք բերում: Ի՞նչ Եւրոպայի ունենք արդեն ֆանիերորդ անգամ, ժողովրդային լեզվով ասած՝ ուսի դրբի սակ ընկնելուց:

Այս հարցը չեն սալիս վարչապետի աթոռին կառչած, Ազգային ժողովում իրեն խուլիզանի Պետ Պահող անձին: Թողնենք նրան, որ Գրանադայում Ալիելի Պայթեցրած ճանապարհ-գրանադի բեկորները հաշվի ու վայելի եվրոպացի մի ֆանի մեծամեծների կողմից նստելու իր մանկական երազանքի ֆաղությունը:

Այո, ի՞նչ է լինելու վերջը:

ՏԿՈՐ ԱՆԵՏԻՐՅԱՆ

Գրանադայում ավարտվեց քառակողմ հանդիպումը

Գրանադայում երեկ տեղի ունեցած հանդիպմանը հետեւեց հայաստանյայն, որտեղ կողմերը աջակցություն են հայտնել Հայաստանի անկախությանը, ինքնիշխանությանը, սարածաբանային անբողջականությանը եւ սահմանների անձեռնմխելիությանը, խոստացել են հավելյալ հումանիտար աջակցություն՝ Ղարաբաղի հայերի զանգվածային բռնի տեղահանման հետեւանները հաղթահարելու համար: Աղա եւ ուժի չկիրառման կոչ են արել Հայաստանին եւ Ադրբեյջանին, մի անգամ եւս նշելով հարաբերությունների կարգավորման ուղղությամբ ջանքերին նոյաստելու իրենց հաստատակառությունը՝ խաղաղության Պայմանագրի հանրահայտ դրույթների շուրջ: Պարիստային կոչ է արվել Հայաստանին եւ Ադրբեյջանին՝ ազատ արձակելու բոլոր ձեռքակալվածներին, համագործակցելու անհայտ կորածների ճակատագրին լուծում սալու եւ ականագրեծման աշխատանքները կազմակերպելու նոյաստելով:

Մ.Խ.

Ունի՞ց սանալ դասասխաններ

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱԶԱՏՐՅԱՆ

Հայերիս համար այսօրիս աննոյաստ, ցավալի եւ նվաստացնող ժամանակներ մեկ էլ եղել են անցած դարասկզբին՝ մեծ կորուստների եւ մեծ գաղթի ժամանակ: Անհավասարի է դեռ Արցախի կորուստը, 100 հազարից ավելի արցախցիների գաղթը, ձեւված տեղիներով՝ բռնի տեղահանությունը Հայաստան, նրանց սոցիալական խնդիրները լուծելու Հայաստանի սահմանափակ հնարավորությունների Պարագայում նոր խնդիրների կուսակումը հայկական օրակարգում: Անչափելի է վիրավորանքը՝ ադրեսոր Ադրբեյջանի կողմից հայերին, այդ թվում Արցախի նախկին առանցքային դաւաճումներին առեւանգելու եւ մեղադրանքներ առաջադրելու նենգությունից եւ հակառակը խոստանալու ու խոսադրուծությունից: Նրանց կալանավորումն ու մեղադրանքի առաջադրումը Պարագայում ամեն հայի հասցեագրված նվաստացում է, մանավանդ՝ նրանց առաջադրվող մեղադրանքները տեւաբար ազատագրված հողվածներով են: Ասել ենք

այդ մեղադրանքները, հասկալի անհարեկչության ֆինանսավորման վերաբերյալ կետով, հարեւան անօրինական Պետությունը կարող է ներկայացնել Հայաստանի ուզած դաւաճումայի, ֆանի որ Արցախի բյուջեի՝ Հայաստանից միջոցեւական վարկեր անվանյալ հասկացումները այդ Պետության ղեկավարների հիվանդ ուղեղով կարող են համարվել անհարեկչության ֆինանսավորում:

⇒6

Գրանադայում պատերազմին նոր կարգավիճակ տան՝ անցանկալի հայտարարեն

ԱՆԱՅԻՏ ՀՈՎԱՏԵԾՅԱՆ

Գերմանիա

Գրանադա ժամանող Եվրոպայի 40 երկրների առաջնորդներն ուղղակի եւ անուղղակի ընդգծելու են Պուտինին եւ նրա արբանյակ Լուկաճենկոյին մեկուսացնելու շուրջ ԵՄ համայնքի համախմբվածությունը: Սա՝ գերմանացի մեկնաբանների հայացքով: ՀՀ վարչապետն այնտեղ է, Ալիելը նախօրեին հրաժարվել է մեկնել ՚հետեյալ դաւաճառաբանությամբ՝ « մասնակիցների տրամադրվածությունը «հակաադրբեյջանական» է: (Այս արտահայտությունը գերմանական ժր - Ն սփռելիս հղում է սվել ադրբեյջանական APA գործակալությանը): Գրանադա չգնալը նշանակում է, որ Ալիելը փոխզիջման դաւաճառ է, նոր Պայմաններ է թելադրում՝ Ֆրանսիան չլինի, Թուրքիան լինի...

ընդգծել է Լեոնային Ղարաբաղի իրավիճակի եւ զարգացման հարցում հնարավորինս մեծ թափանցիկության կարեւորությունը, ինչպես նաեւ շեւել, որ հոկտեմբերի 1-ին ՄԱԿ-ի առաջնության Լեոնային Ղարաբաղ այցը դրական ֆայլ է, որի վրա Պետ է հիմնվել»:

Մինչ Գրանադայի զագաթնաժողովը Ֆրանսիան ռազմական կցորդ է ուղարկում, ՀՀ-ում հյուրընդունություն բացում, ռազմական համագործակցություն առաջարկում, Գերմանիան՝ վիզայի ազատականացման 90-օրյա ժամկետի մասին է ակնարկում, ՀՀ-ում ԵՄ դիտորդական առաջնությունն ամրադրում: Իսկ Գրանադայից հետո նոր խոստում կստանա՞ Հայաստանը:

Այս համատեւսում կարելու է իրագրել, որ Ֆրանսիայի արտործնախարար Կոլոնան Երեւան մեկնելուց առաջ ցանկություն է հայտնել, որ իրեն ընկերակցի ԳԴՀ իր դաւաճումակից Բերբոլը: «Հայաստանի սարածաբանային անբողջականության դաւաճումությունը Պետ է լինի ԵՄ ֆաղափականության ուղեւիցը»: Կոլոնայի այս համոզումները, որի մասին գրում է «Ֆրանկֆուրտեր ալգեմայնեի» Փարիզի թղթակիցը հոկտեմբերի 4-ին, հաստատում է նրա՝ Բերբոլին ուղղված հրավերը, որին ԳԴՀ արտործնախարարը չի ընդառաջել: Ֆրանսիան ուզում է, որ Հայաստանի հանդեմ ֆաղափականություն իրականացնելիս Գերմանիայի հետ վճռական եւ միասնական լինեն ԵՄ-ի ուղղվածության հարցում, գրում է նույն աղբյուրը:

⇒3

Մեկնարկում է ԹՄՄ-ի Արցախի փախստականներին անհատական եւ ամիջական թափանցիկ օգնությունն ցուցաբերելու ԾՐԱԳԻՐԸ

Սիրելի հայրենակիցներ, Հաշվի առնելով, որ 300 հազարից ավելի արցախցի մեր եղբայրներն ու փայերը հանկարծակրի են դաժան թայմաններում ստիպված են եղել լքել իրենց տարածական հայրենիքը եւ այժմ Հայաստանում անբեկապայելիորեն հուսահատության են մասնված, բազմաթիվ կազմակերպություններ փորձում են օգնության սարքեր ծրագրել իրականացնել:

Մ. Նահանգների եւ Կանադայի Թեֆյան Մշակութային Միության վարչությունը, որ սասանայակներ շարունակ Հայաստանին եւ Արցախին օժանդակելու հարուստ փորձ ունի շնորհիվ համադասասխան ֆոնդերի առկայության, այժմ ձեռնարկում է «Նվիրատուի իմնությունը հաստատող օգնությունն սազողի ձեռնարկով» երեք հսակ ծրագիր իրականացնել: Նվիրատուները կարող են ընտրություն կատարել հետեւյալներից.

(ա) Մեծ ընդարձակելու ենք մեր բազմամոթեի հաջողությունն արձանագրած «Հովանավորի մի ուսուցիչ» ծրագիրը, կանխիկ նյութական օգնություն սրանադրելով Արցախից նոր տեղահանված դասատուներին, մսավորականներին եւ նրանց ընտանիքներին:

(բ) Ամիջական կանխիկ օգնություն է ցուցաբերվելու տեղահանված ընտանիքներին, առաջնահերթությունն սալով այն ընտանիքներին, որոնցում կան մեծահասակներ եւ մանկական սարիքի անդամներ:

(գ) Ամիջական օգնություն է ցուցաբերվելու նաեւ վառելանյութի սարսափելի դայթունի հետեւանում այրվածներով տուժածներին, որոնք այժմ բուժվում են Երեւանի Այրվածքաբանության եւ Մաշկաբանության ազգային կենտրոնում, եւ նրանց ընտանիքներին:

Վերոնշյալ 3 սարքերակներում յուրաքանչյուր անձին հասկացված գումարը կազմելու է 200 ԱՄՆ դոլար:

ԹՄՄ-ի Երեւանի ներկայացուցչության գրասենյակի վերահսկողության ներքո երիտասարդ կանավորների մի խումբ իրականացնելու է այս ծրագրերը: Նվիրատուները օգնությունը սազողի իմնության վերաբերյալ սսանալու են գաղտնի տեղեկություն:

ԹՄՄ-ի Կենտրոնական վարչությունը վերոնշյալ ծրագրերը իրականացնելու է 5000 ԱՄՆ դոլարի սկզբնական հիմնադրամով: Կախված մեր նվիրատուների առատաձեռնությունից՝ կազմակերպությունը հույս ունի, որ կկարողանա կարճ ժամկետում օգնություն ցուցաբերել 100 ընտանիքների, իսկ շուտով նաեւ հազար եւ ավելի ընտանիքների:

Նվիրատուները կարող են վերոնշյալներից մեկ կամ ավելի ծրագրերի մասնակցել: Նրանք սսանալու են մարդասիրական օգնություն ցուցաբերելու հարկերից ազատման սազականներ: ԹՄՄ-ն ոչ մի գումար չի սկսկալում իր ծառայության դիմաց:

ԱՄՆ-ում նվիրատուները ուղարկել հետեւյալ հասցեով. Tekeyan Cultural Association Artsakh Aid, 755 Mount Auburn Street, Watertown MA 02472, <https://givebutter.com/AGuStb>, իսկ Կանադայում՝ Tekeyan Cultural Association Artsakh Aid, 825 Manougian Str., Ville Saint-Laurent, Quebec H4N 1Z5, Canada հասցեով, <https://www.convergepay.com/hosted-payments/?ssl-txn-auth-token=khtGf%2FjkTgWma7C7Eev3bQAAAYrSp5tT#!/payment-method>:

Սիրելի հայրենակիցներ, անմիջապես կատարել Ձեր նվիրատությունները, որոնցից օգնենք մեր աղետյալ հայրենակիցներին:

ԱՄՆ-ի եւ ԿԱՆԱԴՈՒՅԻ ԹՄՄ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒՄՆԵՐԸ

Գրանադայում պատերազմին նոր կարգավիճակ տան՝ անցանկալի հայտարարեն

⇒ 1 Հոկտեմբերի 4-ին գերմանական հեռուստատեսության առաջին ալիքի մեկնաբան **Զիլվիա Շթյոբերը (Silvia Stöber)** Երեւանից «Օրվա համայնադասակեր» լրատվականի կայքում ծավալուն անդրադարձնալով «Ադրբեջանի՝ ԼՂ-ն նվաճելուց հետո Հայաստանի վրա հնարավոր հարձակմանը», փորձում է «չսպել» Հայաստանի անվստահությունը: «Հայաստանում վատագույնի ստատուն ունեն, դատարարվում են: ԱԽ-ի ծանուցումները մի քանի օր է, ինչ փակցված են մայրաքաղաքի սենտրոնում: Ի՞նչ անել օդային սազակողի դեմքում», վստահ մերժ լինելն է նկարագրում է Շթյոբերը: Նրա գրածից կարելու է ամփոփել:

«Թեւեւ բանակցությունները շարունակվում են 2020 թվականի նոյեմբերին հաստատված հրադարարից հետո, ադրբեջանական զորքերն արդեն մի քանի անգամ հարձակվել են հայկական սարածի վրա եւ գրավել ռազմավարական կարելու բարձունքներ լեռնային սահմանային գոտում: Ադրբեջանի եւ Նախիջեւանի միջեւ ամենամեղ հասկածում հայկական սարածը 30 կիլոմետր էլ չկա: Բավից քաղաքում են, թե Ադրբեջանը հավակնություն ունի Հայաստանի հարավի կամ նույնիսկ ամբողջ երկրի նկատմամբ», գում է Շթյոբերը: Հայ լրագրող **Րաֆֆի Էլիոթը** Շթյոբերին ծանուցել է, թե Հայաստանը նդատակ ունի դիմակայել Ադրբեջանի ստատնալիներին ստատազինվելով այնպես, որ այդ երկիրը հարձակվելու մտադրությունից հրաժարվի: Էլիոթը նշել է Հնդկաստանի, Չեխիայի հետ ռազմական համագործակցության մասին, իսկ Ֆրանսիայի խոստացած ռազմական համագործակցությունն ի՞նչ է հսակ ներկայացնում, դեռ իրազեկ կառնան:

Փորձագետ **Էրիկ Հակոբյանը** Ալիեւին բնութագրել է՝ որդես խորանանկ խաղացողի, որ գիտի՝ ինչդես օգտագործել Ադրբեջանի ռազմական եւ ռազմավարական առավելությունները: Ալիեւն անձամբ էր խոստացել ԱՄՆ-ի եւ ԵՄ-ի ներկայացուցիչներին, որ ռազմական գործողություններ չի ձեռնարկի ԼՂ-ի բնակչության դեմ: Հայաստանի նախկին ԱԳ նախարար **Զոհրաբ Մնացականյանը** դա համարում է ԱՄՆ-ի եւ ԵՄ-ի համար նվաստացում: Ալիեւն իր ՉՈՒ-ն առաջ է մղում ԼՂ կամ Հայաստան եւ ստատուն միջազգային արձագանքների:

Հակոբյանը, Մնացականյանը եւ ուրիշներ տեսնում են, որ իրենց երկիրն ստատնում է նաեւ դաշնակից Ռուսաստանը: **Պոլինա** բազմիցս նախադասությունը սալիս է Ադրբեջանին, Հայաստանի դեկավարությունն այժմ իր ուստրությունը սեւեռում է այլ դեկությունների վրա եւ հասնուցում ակնկալում Մոսկվայից: Շրջանառվում է գազի թանկացման նկատառումը, թե որքան վատ կանդրադարձան տեսության վրա, նաեւ՝ արդյոք փայջը կարող է փոխարինել ջեռուցմանը: Չի կարելի բացառել նաեւ **Փաշինյանի** դեմ հեղաշումն ու մահափորձը, նշում է Շթյոբերը:

Անդրադարձնալով Գրանադայի հանդիպումից Ալիեւի հրաժարմանը, նա նկատել է սալիս, որ որեւէ փոխզիջման դատաստ չէ եւ նոր դայմաններ է թելարում: Օրինակ՝ Ֆրանսիայի միջնորդությունից հրաժարումը: Եթե այդ երկիրը ռազմական կցորդ է ուղարկում Երեւան եւ Հայաստանի հարավում հյուդատություն բացելու նդատակ ունի, ադա դրանք Ադրբեջանին ուղղված զորեղ ազդակներ են: Իսկ Գերմանիան: Առաջարկում է վիզայի 90 օրյա ազատականացում, նշում է հողվածագիրը:

Կիրակի՝ հոկտեմբերի 1-ին առցանց «Ազգ»-ում գրել էինք Բունդեսբազի արսափն հարաբերությունների հանձնաժողովի նախագահ **Միշայել Ռոթի**՝ նույնաբովանդակ ակնարկի եւ համոզվածության մասին, թե վիզայի ազատականացմանը Հայաստանում ստատուն են: Շթյոբերը Երեւանում

«Կանանց կենտրոն» ՀԿ-ի (Women s Resource Center) աշխատակիցներից **Լարա Ահարնյանի** դրական կարծիքն է փոխանցում, թե շատ ուրախ է, արեկում ժողովների մասնակցելն իր համար դյուրին կառնա, բացի դրանից այն կլինի Հայաստանի հանդեմ վատադության ազդանշան: Հաջորդ ջանքը ՀՀ-ում ԵՄ դիտորդական առաքելության ամրադողմանն է ուղղված: Ալիեւը նրանց տեղակայվելուց հետո խոշոր հարձակում չի ձեռնարկել ՀՀ-ի վրա, սահմանային գոտում իրավիճակը համեմատաբար կայուն է, գում է Զիլվիա Շթյոբերը:

Հոկտեմբերի 4-ին առցանց «Ցայթը», անդրադարձնալով Գրանադայում հնգակողմ հանդիպումից Ալիեւի հրաժարվելուն եւ նշելով արդեն հայտնի դատառները, հավելում է՝ Ադրբեջանի նախագահը շեշտել է, թե Ֆրանսիայի հետ ադադայում էլ չի բանակցելու, սակայն բաց է եռակողմ՝ ԵՄ-ի եւ Հայաստանի հետ բանակցություններ վարելու ձեռնարկին: Նույն լրատվամիջոցը մեկ օր առաջ գրել էր Կոթ բնակավայրում ադրբեջանական զինուժի կրակատեթից զոհված հայ 1 զինծառայողի, 2 վիրավորի մասին՝ հղում անելով ՀՀ ՊՆ-ին: Նույն լրատվության մեջ մատուցվում է, թե ՄԱԿ-ի առաքելությունը ԼՂ-ում կազմել է արձանագրություն, ըստ որի տեղում «ոչ մի վնաս» չեն գտել: Առաքելությանը զարմացած է, թե ի՞նչ անտատելի կերպով է տեղի բնակչությունը լքել իր տունը:

Ավստրիական «Դեր Շանդար»-ը հոկտեմբերի 1-ին «ՄԱԿ-ի առաքելությունը ժամանեց ամայացած ԼՂ» վերնագրյալ հողվածը սկսում է հետեյալ նախադասությամբ՝ «30 տարի ի վեր սա ԼՂ-ում ՄԱԿ-ի առաջին առաքելությունն է: Հայաստանը փախստականների զանգվածային հոսքը նկատի առնելով, ավելի վաղ օգնություն էր խնդրել ԵՄ-ից»:

Ամբողջական հողվածը՝ azg.am կայքում

Բեռլինը զգուշացնում է Ալիեւին, իսկ նրա դեսպանը «օգնության է կանչում» հրեաներին

Երեկ գերմանական հեռուստատեսության 2-րդ ալիքի՝ ZDF-ի առավոտյան եթերում խոսելով Գրանադայում տեղի ունեցող զազաթնաժողովի մասին, Բունդեսբազի արսափն հարաբերությունների հանձնաժողովի նախագահ **Միշայել Ռոթն** այտդես արսահայտվեց. «Ադրբեջանում ավտորիտար սիրակալ կա՝ Ալիեւը, որ ստատնում է Հայաստանի սարածային ամբողջականությունը: ՀՀ-ն դիտի մեզից հիմա սատարման ազդանշան սսանա, իսկ Ալիեւին կարմիր քաղաքից սանք»: Գրանադա չգնալու մասին հաղորդակարի հարցին ի դատասխան Ռոթն ատում է. «նախկինի նման հույս է սածում, որ մեղմ կվարվենք, քանի մեր էներգամատակարարն է: Կարծում են՝ ճիշտ չէ: Եթե մի երկիր ադրեսիա է կիրառում, ռազմական ուժ գործադրում, չենք կարող նրա հետ սովորականի նման բիզնես անել»: Ռոթը խոսեց նաեւ Ադրբեջանում «ազանականության (մացիոնալիզմի), դրա թույնի, ԵՄ-ի վրա ազդեցության մասին»:

Եթերը նոր էր ավարտվել, երբ Բեռլինում Ադրբեջանի դեսպան **Ադաեւը** X-ի միկրոբլոգում խանդոտ երեխայի նման մի տեխո գրեց. «Չվարձալի է տեսնել, ինչդես է դարձնում Ռոթը ներկայացնում «Ադրբեջանում ազգայնականությունը», իսկ Հայաստանը՝ որդես «անթերի ժողովրդավարություն», որ «ազգայնականությունից զուրկ է»: Այնքան զուրկ է, որ 1 միլիոն ադրբեջանցու է եթնիկ մաքրագման ենթարկել, դրանով ադրբեջանցի-

ների հանդեմ ցեղատաղանություն իրականացրել: Հայաստանն այնքան «զուրկ է ազգայնականությունից», որ հրեական սինագոգներն ու հատատությունները դարբերաբար ենթարկում է հարձակումների: Հայաստանն այնքան «ժողովրդավարական» եւ «ազգայնականությունից զեռ» է, որ մացիսների հետ համագործակցած հայերի բազմաթիվ արձաններ «զարդարում են» Հայաստանի շատ քաղաքներ: Հայաստանն այնքան զեռ է «ազգայնականությունից», որ եթնիկ զտումների դատառով դարձել է աշխարհի սակավաթիվ մոնոթեոնիկ դեկություններից մեկը»:

Անուտես Ադաեւը լավ գիտի, որ հրեաներն այնքան խելացի եւ զգույշ են, որ վաղուց հեռացած կլինեին մեր երկրից, եթե իրենց հանդեմ Հայաստանում հալածանք լինե: Ադաեւն իհարկե հայ- հրեական բարեկամության սարիքը չունի, ոչ էլ նրա ներկայացրած դեկությունը, որ երիտատարդին չի սվել խոր գիտելիքներ, հարեանների դատանությանը սիրադեկելու առիթ: Ժամանակն է ըմբռնել, որ ճկուն դիվանագետը, իր երկրի շատերը դատադանելիս այնքան սկար չդիտի լինի, որ հատատակի՝ հրեաների հանդեմ հայերի մտացածին աշխույթում բորբոխելով: Մանավանդ հիմա, երբ Հայաստանում հրեական համայնի թիվը աճ է գրանցել:

ԱՆԱՏԻՑ ՀՈՒՄՈՒՅՆ ԳԵՐԱՆԻՊ

ԱՆԱՐԻՏ ՀՈԿՍԵԹՅԱՆ

Բրյուսել

Բրյուսելում դեռ առերեսվելու են հայկական հեժֆին

Հոկտեմբերի 1-ին հայոց առաքելական աշխարհասփյուռ եկեղեցիների զանգեռն՝ արթնության եւ ահազանգի դրոշմաձևերն արդեն հնչեցրել էին, խունկը բուրվառում աղոթի մունուձն առ Ասված էր առաքել՝ ամենալուսավոր սուրբ Էջմիածնի մայր սաճարից եւ հերթափոխը հանձնել ղախանջ հնչեցնելուն: Ժամը 14-ին Բրյուսելում եւ Եվրոպայի 20-ից ավելի քաղաքներում (Վարշավայում, Վիեննայում, Սոֆիայում, Աթենքում, Նիկոսիայում, Պրահայում, Լիսաբոնում, Բրախիստայում, Բուխարեստում, Պոլսկոյում, Սոֆիայում, Ռուսում, Վարնայում, Լիոնում, Հռոմում, Կոպենհագենում, Մարսելում, Շաստրում, Կլեմոն-Ֆերանում և ֆրանսիական Վալանսում, Մյունխենում, սեպտեմբերի 30-ին՝ Լոնդոնում) միաժամանակ լավեց հայությունը բողոքի ձայնը՝ Ադրբեջանի ցեղասպան ֆաղափականության, Արցախի իրավունքը ռեալիտեթի, ԵՄ-ի եւ աշխարհի լռության դեմ: «Europeans for Artsakh» («Եվրոպացիները համուն Արցախի») ավելի քան 500 կազմակերպություն միավորող կառույցի բժախնդիր եւ նվիրված աշխատանքի շնորհիվ՝ Եվրոպայի ազգային գերագույն նախարարության ազգային գերագույն նախարարության ԵՄ-ի ներկայացուցչական նստավայրի առջև 3500- 4000 ցուցարար արդար ղախանջաժեռ էր: (Բրյուսելի հանրահավաքի մասին բոլոր լրատվամիջոցներում արձանագրված ավելի քան 10 000 մասնակից ձեռնարկումը հիշատակած ցույցի համար ցանկալի, ակնկալելի թիվն էր: Մեր ներկայացրած 3500-4000 -ը արձանագրված է հանրահավաքի ավարտին, կազմակերպիչների սրամարտած թիվն է):

Եվրոպական ՉԼՄ-ները անդադարաձան՝ Սփյուռքը ղախանջաժեռ է

Գերմանական RND անդադարաձավ Բեյրութում անցյալ հինգաբթի Ադրբեջանի դեմադրության առջև հայ համայնքի կազմակերպած ցույցին: «ԼՂ անկումով աշխարհասփյուռ հայերի համար երազանք փլուզվեց» վերնագրյալ հոդվածում այսպես է ձեռնարկված՝ «Սփյուռքահայերից շատերի համար ԼՂ-ն ղախանջական հայրենիքի կարեւորագույն մասն է»: Հենց Սփյուռքում շատերը հույս էին ասածում, որ ԼՂ կարող է օրերից մի օր ղախանջանալ անկախ ձանաչվել կամ ՀՀ-ին ձուլվել, գրում է լրատվականը եւ հավելում «Կարճեզր» ինտերնետ աշխատանքից թոմաս դե Վաալի գնահատականը՝ «Խիստ անիրատեսական հույսեր»:

Նույն հոդվածն իրագրելում է, թե ԱՄՆ-ում, հասկալալեռ Լոս Անջելեսում հայկական համայնքը նախապես էր: Այնտեղ էլ բողոքի հանրահավաքներ են գումարվել, սեպտեմբերի 19-ին բեռնասարների միջոցով մի քանի ժամով փակել են ավտոմայրուղիներից մեկը, իսկ Քիմ Զարդաբյանը սոցցանցում կոչ է արել Բայդենին կանխել Հայոց նոր ցեղասպանությունը:

Սփյուռքում ԼՂ-ի հայությանն օգնելու դրամահավաք են անում, գրում է RND-ն, ակնարկելով նաեւ Բեյրութի համալսարանի դոցենտ Նարոս Սերուջյանի այն ակնկեղծացումը, թե հայրենակիցներով երբ խոսում են, հուսահատություն, անգորություն են զգում նաեւ:

Նույն հոդվածում ակնարկ կա Բրյուսելում կազմակերպվող ցույցի մասին: Unternehmen-heute կայքը հոկտեմ-

բերի 1-ին վերնագրում է «Հազարավոր հայեր բողոքի հանրահավաք են անկազմում Բրյուսելում Ադրբեջանի դեմ»: Նրանք թվում են նաեւ Գերմանիայից ժամանած հայ համայնքի ներկայացուցիչները, նաեւ է գործարարներին ճնշողական լրատվություն մատուցող գերմաներեն կայքը:

Գերմանական «Դոյչե վելլեն» էլ անդադարաձել է Բրյուսելի ցույցին: «2000- ամյա Հայոց քաղաքակրթությունն ընդդեմ ադրբեջանական գազի» ենթավերնագիրը փոխանցում է բրյուսելյան հանրահավաքի ղախանջաներից մեկի՝ ԵՄ-ին ուղղված հեռեկալ ձեռնարկումը՝ « 2000 -ամյա հայոց քաղաքակրթությունը վաճառվում է ադրբեջանական գազի դիմաց»:

Հոկտեմբերի 1-ին հանրահավաքի անդադարաձավ «Բեռլինը ցայթունգը»: Բախի քաղաքալալեռ հայտնի հայտարարությունը հիշատակելով, թե «Մեր նախապես է հայերի լիակատար բնաջնջումը», թերթը գրում է՝ իրենց հայրենիքն ու ինքնությունը կորցնելու վախից դրված՝ կիրակի օրը հազարավոր հայեր Բրյուսելում ԵՄ-ի նստավայրի առջև բողոքի ցույց գումարեցին: «Եվրոպայի շարքեր անկյուններից Բրյուսելում հավաքված հազարավոր ցուցարարները ԵՄ-ին մեղադրում էին, որ փակել է աչքերը, հայոց սառաղանջները չի ժեռնում, քանի որ Ադրբեջանից գազ են մատակարարում»: «Բեռլինը ցայթունգը» նաեւ է, որ հավաքի մասնակիցները Ադրբեջանին մեղադրում են ԼՂ-ում «էթնիկ մաքրագրում» իրականացնելու համար:

Նույն օրը ժամը 18.53-ի թողարկմանը Բրյուսելի ցույցին անդադարաձավ «Եվրոնյուզը» (գերմաներեն շարքերակը) Արցախին նվիրված իր ժեռանյութում՝ ակնթարթային հիշատակումով:

«Շարքեր երկրներից հայկական սփյուռքի ներկայացուցիչները կիրակի օրը հավաքվել էին Բրյուսելում՝ ԼՂ-ի վրա Ադրբեջանի հարձակման դեմ բողոքի հանրահավաքի: Հայ անջատականները, որ ԼՂ-ն վերահսկում էին 3 տասնամյակ, անցյալ շաբաթ... իրենց զենքը վայր դրեցին», հաղորդեց «Եվրոնյուզը»:

Ավստրիական «Դեր Շանդաբսը» հոկտեմբերի 1-ին մեկ նախադասությամբ արձանագրեց Բրյուսելում բողոքի հանրահավաքի, նույն օրը հայոց եկեղեցիներում համազգային աղոթի մասին՝ «ՄԱԿ-ի առաքելությունը ժամանեց ամայացած ԼՂ» վերնագրյալ հոդվածում:

Նիդերլանդական հանրային հեռարձակող rtv Oost-ն էլ անդադարաձավ հանրահավաքին: Նրանց ղախանջանաձեռ երկու ղախանջանոց ժեռանյութում երեւաց, որ ժեռալիցը հեռուստադիտողի հայացքը բեռնում է համայնքի անդամների ղախանջան «էթնիկ մաքրագրում» ցուցադրատարի վրա: Ավելի հայկական համայնքի հանդեղ հոլանդացիների ուսուցչությունն ու հարգանքը նկատելի դարձավ: Սեղմ ժեռանյութում ցույց սրվեց, որ Ավելիցը եւ մեռակայիցը նկատագրվեց 400 հոգի ղախանջանում է Բրյուսել մեկնել ավտոնյութով՝ մասնակցելու հանրահավաքի, քանզի կարելու է, որ «աշխարհն իմանա, թե ԼՂ-ում ինչ է կատարվում, մեզ օգնություն է անհրաժեռ»: ժեռանյութը շատ լավ արձանագրում է այն փաստը, որ Բրյուսել մեկնումը համակարգված, կարգուկանոն ղախանջանելով էր կազմակերպվել: Ավելիցը հայ եկեղեցական համայնքի աշխատալեռ Օնիկ Գիլիչին շեռնում է՝ 4-րդ դարում հայ ֆրիսոնյան արդեն Ադրբեջանում (ղեք է լինի՝ ներկայիս սարաձում- ԱՆ. Հ.) ե-

կեղեցի էր կառուցում: Այն փաստը, որ այնտեղից այժմ մեզ վերնում են, անընդունելի է: Մեր մատակարար երկրորդ անգամ են ոչնչացնում, ձիոս այնտեղ, ինչպես Հայոց ցեղասպանության ժամանակ»: Հեռուստահաղորդման մեջ հիշատակվում է, որ ֆրիսոնյա հայերը դեռ 4-րդ դարում հոլանդացիների հեռ աշխարհ էին անում՝ անուր կաղեր հաստատելով երկու երկրների միջու, սակայն նրանց հանդեղ ուսուցչությունն անբավարար է: Ակնարկվում է, որ 2004-ին Նիդերլանդների խորհրդարանը ձանաչել է Հայոց ցեղասպանությունը, որին մինչ օրս չի խոսում է Թուրքիայի ուսուցչան դեռ լռության, Ադրբեջանի ցեղասպան վարքի մասին՝ հարցնելով «Ի՞նչ է անում Ռուքթեն (Mark Rutte Նիդերլանդների վարչալեռ- ԱՆ. Հ.) Եվրոպան: Ոչինչ»: Այնուհեռ հույս է հայտնում, որ քաղաքական շատ գործիչներ կսեռնեն եւ կլսեն, կընդունեն, որ մեկ անգամ արդեն արժանել են ցեղասպանությունը: Նիդերլանդական հեռուստալեռն ընդգծվեց, որ շատ են ցույցի համար Բրյուսել մեկնող երիտասարդները:

Ձիոս է ուր, քայց ոչ ուսուցում

Կիրակի վաղ առաքելության Գերմանիայի շարքեր քաղաքներից՝ Դույսբուրգից, Քյոլնից, Նյույդիլից, Դորսմունդից, Ախենից ավտոնյութով Բրյուսել մեկնելու ցանկությունը մեռ էր: Բրյուսելում նկատելի դարձավ, որ ցանկության եւ լավ կազմակերպելու դեղումը իսկաղես կարգուկանոնը հարգող ազգ են: Ավտոնյութների լեպ լեցուն լինելու ղախանջանով շատերը Եվրոպայի մայրաքաղաք էին ժամանել իրենց անձնական ավտոնյութներով՝ կիրակի օրը մասնակից դառնալու ժեռանյութ հրաղարակում հայերի համալսարանը: Հենց համալսարանը, քանի որ վերջին շառնում հայության անձնամեռ թերին միասնականության կարեւորության նկատ գիտակցումն է: 2020-ի ղախանջանից հեռ, երբ փեռվեց մեր անղաքալեռ լինելու աղաքաձեռ, երբ Սաղմոս աաաղող կար, քայց «ո՞վ է մեղավոր» հարցի ղախանջանը չէր զսնում Նարեկացու «Մասյանի» բարձրաձայն ընթերցողին, ինքնախոսովանողին, աղաքալալեռ, իսկ թեռնամին ամեն օր հարվածում էր (է), թեռնամությունը երկրի կուչ եկած սահմանը հասում, սփյուռքին վարակում էր: Արցախի ղախանջանն ուղղված համալսարանը գործի փոխալեռն այժմ Արցախը ժեռալ է դառնում, որ ղեք է փրկել մահվան ձիոսներից:

Մեր ավտոնյութի մեջ հայոց ոգին անրացնող երգեր էին երգում: Բրյուսելում հոլանդալալ, բելգիալալ, գերմանալալ, ֆրանսալալ երիտասարդները նկատելի շատ էին, սարանում ղախանջաններով, գեղեցիկ դեմերով, վառ աչքերով, արյան չմարող կանչով, արդարության համար կռիվ շալու ղախանջան, ղախանջան: Բրյուսելի կեռնրոնական փողոցների սյուների վրա կոչում թուղթը դրոնել է Արցախի դրոնը, Հայաստանի դրոնը, ժեռ, Արցախ բառերը: Ռուքեն Վարդանյանին, մյուս առեւանգվածներին ազատ արձակելու ղախանջանը: Ֆրանսալալ երիտասարդական «Շարժումը» Ռեքի, Հոլալ, Անհնազանդ, Շարժում բառերով հանդերձավորել է՝ ուր աչքը ժեռնի... Բրյուսելում առեւանգվելու են հայկական հեքին:

Չեռն գախանջելու:

ԱՐԱՔՍ ՍԱՖԱՐՅԱԼ

Բրյուսել

Համայնական նույնն է ճամփան

Համատեղության ուշացած հանրահավաք Բրյուսելում

Արցախի վերջնական հայաթափությունից հետո միայն Եվրոպայի հայ համայնքի հինգ հարյուր կազմակերպություններ միահամուռ զարկ սվեցին Եվրոպայի ֆան ֆաղաֆներում միաժամանակ կազմակերպելու միասնական հանրահավաքի մասնաճյուղները Արցախի:

Եվրոպայի մայրաքաղաք Բրյուսելում վերջին անգամ Արցախի մասնաճյուղային համար հանրահավաք անցյալ տարվա դեկտեմբերի 22-ին էր կազմակերպվել, որտեղ մոտ հիսուն մարդու ներկայություն էլ չկար: Հիմա, երբ արդեն Արցախը վերջնականապես կորցրին, Եվրոպայի հայությունը՝ Պերմանիայից, Ֆրանսիայից, Հոլանդիայից, Բելգիայի սարբեր ֆաղաֆներից միասնական բռնուցք դարձած ոսփ ելավ իր բողոքի ձայնն ու սրից ցավը բերելու Բրյուսել՝ Եվրոհանրությանը իրազեկելու համար:

Հոկտեմբերի 1-ին, կիրակի օրը, Եվրոմիության «Շունանի» անվան հրադարակում հայության հոծ բազմություն էր հավաքվել ի մասնաճյուղային Արցախի: Սովորաբար շաբաթ-կիրակի Եվրոմիության ոչ մի ասյաններում աշխատանքային օրեր չեն, հետևաբար հայության ձայնը, աղերսը, ֆնադասող խոսքերն ու ճշգրտող մասնաճյուղային դարձյալ լսելի էին ավելի շատ մեր հայկական լսարանին, քան Եվրոպայում, առավել եւս Եվրոխորհրդի, կամ Եվրոհանձնաժողովի մասնաճյուղայիններին:

Սովորաբար որեւէ հանրահավաքի ժամանակ Բելգիայի ոսփակությունը տարածում կրկնակի վերահսկողություն է կազմակերպում: Երկաթյա հասուկ մասնեցներով տարածվող փակվում, անվտանգությունը հնարավորինս առաջնորդվում է, բայց այս անգամ հանրահավաքի մեր հայ կազմակերպիչները, չգիտես ումից եւ ինչից զգուշանալով, բեմահարթակի մոտ կրկնակի երկաթյա մասնեցներ էին դրել եւ հասուկ հսկիչներ կարգել, որոնցից բեմահարթակի տարածքին ոչ-ոք չմտնեց:

Տարիներ ի վեր մասնակցել են Բրյուսելում կայացած հայկական հանրահավաքներին, բայց առաջին անգամ են տեսնում հայերի կողմից այսչափ վախվորածություն, այն դեմքում, երբ անգամ լրագրողին ներս թողնելու համար մուտքը հսկող հայ երիտասարդներին բացատրում են, որ լրագրողի աշխատանքը խոչընդոտելու իրավունք չունեն, միեւնույնն է՝ կասեզորիկ հրաժարվում էին լսել: Թե ինչու եւ հասկալից հենց այս հանրահավաքն ուղեկցվեց այդչափ զգուշացվածությամբ այն էլ Բրյուսելի ամենավերահսկելի կենտրոնում, ինքնին տարակուսելի էր: Ուզում են հուսալ, որ այն մայրամասավորված չէր մասերազմ սանուկ շալու մասնաճյուղի հոգեբանությամբ, Արցախը թուրքին հանձնելու եւ Եվրոպայում աղորդ թյուրֆահամայնից զգուշանալու գործնակ:

Հանրահավաքի նախաձեռնողներն էին «Եվրոպացիներ հանուն Արցախի» սփյուռքում գործող հայկական հինգ հարյուր կազմակերպություններ, ինչպես նաեւ Բրյուսելում 337 Հայ դափնե Եվրոպայի հանձնախումբը: Ցուցարարները սրահումն էլ «Չարքանի լառ» երգեցին, թուրք ասլյարին անհոծեցին, նորից ու նորից կրկնեցին, որ «Սուլթան կուզե ջըջել մըզի», ապա **Ալիեյին** իրավազորներն ոճրագործ ու ցեղասպանողական, Եվրոխորհրդի նախագահ **Շառլ Միշելին**, Եվրոհանձնաժողովի նախագահ **Ուրսուլա Ֆոն դեր Լայեյին** եւ ԵՄ արտաքին գործերի եւ անվ-

տանգության ֆաղափակման հարցերով բարձր ներկայացուցիչ **ժոզեֆ Բորելին** հանցագործ որակեցին՝ երկերես ֆաղափակման համար:

Բանախոսներն իհարկե չմոռացան նաեւ երախտի խոսքեր շալվել Հայաստանին եւ Արցախին սատարող Եվրոպական մասնաճյուղներին եւ հասարակական կազմակերպություններին:

Հանրահավաքը մոբիլիզացրել էր Եվրոպայի տարբեր լրատվամիջոցներին: Նույն օրը մեր գործընկերներն օտերափոխվեցին Եվրոպայի լրատվամիջոցներով լրատվագրող Հայաստանում եւ Արցախում տիրող իրավիճակը:

Սեպտեմբերի 19-ից սկսած Եվրոպական գրեթե բոլոր լրատվամիջոցներով տարբերաբար իրազեկվում է արցախահայության էթնիկ զստան, ադրբեջանցիների զավթողական, ռասիսական ֆաղափակումները, իսկ ադրբեջանական փաթեթավորմամբ ռուսական վառելիքի դիմաց Եվրոպայի համակ լռության մասին:

Ցավով հայերս կորցնելուց հետո են միայն ուզել գալիս, կորցնելուց հետո են, այն էլ կարճատեւ ժամանակով միասնական դառնում, փորձում աշխույժ, գործնական ֆայլեր ձեռնարկել: Եթե այսօրինակ ուժգնությամբ հանրավաճակներ Եվրոպայի սրտում ամեն շաբաթ կազմակերպվեք, յուրաքանչյուր մեր հերթին հնարավորն ու աներեւակայելի անեղնեք, զուցե այսօր Արցախի կարգավիճակն այլ լինեք, բայց ցավով՝ ստացանք այն, ինչ հիմա ունենք, հայաթափված Արցախը:

«Իրավիճակը շատ ծանր է, մեր գրուցում մեզ 337 Հայ դափնե Եվրոպայի հանձնախումբի գրասենյակի գործադիր տնօրեն **Ջեյմս Էյլինգսոնը**, հավելելով, որ իր ղեկավարած հանձնախումբի համար այլեւս շատ դժվար է որեւէ բան փոխել, որովհետեւ փաստացի որոշումներն ուրիշ մակարդակի վրա են կառուցվում, բայց այս ցույցի նպատակն է ցույց տալ մեր անհամաձայնությունը, եւ որ անհրաժեշտություն կա մի կողմ դնել բոլոր ֆաղափակյալ տարածայնությունները, համախմբվել եւ ծրագրեր իրականացնել: Եվրոպական գործադիր մարմիններին նախ հսակ ցույց տալ, որ իրենց վարած ֆաղափակումներն անընդունելի է, եւ մենք որդե Եվրոմիության ֆաղափակումներն այսուհետ որդե մասնաճյուղային ֆաղափակումներ ենք հանդիսանում եւ ոչ թե ինչ-որ բան խնդրում, այլ մասնաճյուղում, որդե հարկատուներ, որ իրենք հաշվեհարկ լինեն իրենց երկրի ֆաղափակումներին: Նաեւ ուզում ենք սփյուռքյան հինգ հարյուր կազմակերպությունների շրջանակն ընդլայնել, ներգրավել միջազգային Եվրոպական կառույցներ, որդեզի մեր մասին ավելի շատ խոսվի»:

Մեր հարցին, որ թեւ մինչ օրս 337 Եվրոպայի հանձնախումբը Բելգիայում առանց չափազանցություն միակն է, որ ծավալում աշխատանք է տարել Արցախի խնդրի ուղղությամբ ու մասնաճյուղային հետևողական եղել, բայցեւայն-դե մեր այսօր փաստացի կանգնած ենք դժխեմ կացության առջև:

Ջեյմս Էյլինգսոնը համակարծիք լինելով նկատեց, որ «միզուցե մոբիլիզացիան այդքան ուժեղ չի եղել: Այսօր արդեն կան այլ ծրագրեր, նաեւ կարելու է, օրինակ, արցախցիների համար կառուցել բնակավայր, որդեզի նրանք մի տեղ լինեն, որ հնարավորություն լինի մասնաճյուղային իրենց բարբառը եւ մնան ու բնակվեն Հայաստանում, այլ ոչ թե աշխարհով մեկ ցրվեն: Աշխարհաֆաղափական շահերի բախման արանքում ենք հայսնվել, բայց նաեւ անցյալ տարվա հոկտեմբերի 22-ին կազմակերպված հանրահավաքի արդյունքում: Այլեւս կիրակի օրը հայսնվել է, որդեզի մեր հայկական ֆաղափակումներն ու առավել եւս ներկա իրականությունների վարած անդամաստիանսու ֆաղափակումներից հետեւանում ենք հայսնվել այս իրավիճակում: Հայաստանը չի կարողացել մահադանակ կոմպլեքսներ սկզբունքով լավ իմանալով հանդերձ Ռուսաստանի ուժը տարածաշրջանում: Անգամ Վրաստանը ժամանակին ճիշտ գիտակցեց: Իսկ մե՞նք: Մենք չէինք կարող հաշվի չնստել այդ ամենի հետ», ընդգծեց Ջեյմս Էյլինգսոնը համաձայնեց արտաքին գործերի ֆաղափակումները, որ դեռ մեր հայսնվելով, որ դեռ ենք վարել կոմպլեքսներ տարածքում ֆաղափակումները: Եվրոպայից մինչ այսօր ի՞նչ ենք ստացել: Ստացել ենք միայն հայտարարություններ, բայց գործնական ոչինչ: Մեզ դեռ ենք երկարաժամկետ ռազմավարություն մշակել, դեռ ենք փոխել Հայաստանի վիճակը, հզորացնել այն:

«Երեկ Նախիջեւանը, այսօր Արցախը, վաղը Սյունիքի եւ Երեւանի հերթը կգա, ահազանգում էին բեմահարթակում բանախոսները: ԵՄ-ի, Ամերիկայի, Ռուսաստանի խլացուցիչ լռությունն ու անգործությունը ամբաստան են բռնակալ Ալիեյին, որդեզի Երդողանի գորակցությամբ մեկ դար առաջ սկսած Հայոց ցեղասպանությունը աւարտին հասցնեն: Եվրոմիությունը հանցագործ է, հայի արյունն են վաճառում ռուսական վերավաճառվող գազի փոխարեն» գրնում ձայնով, շատ ոգեւորիչ տոնով աղաղակում էին ցուցարարները, իսկ հավաքված հոծ բազմությունը Շառլ Միշելին, Ուրսուլա Ֆոն դեր Լայեյին, ժոզեֆ Բորելին հասցեագրված ֆնադասական ամեն խոսքից հետո ուժգին սուլոցներով համաձայնության աղմուկով էին մասնախանում:

Անառարկելի է. Եվրոպայի հայ համայնքը ժամանակ առ ժամանակ իհարկե միասնական է դառնում, բայց ափսոս՝ միայն շատ կարճ ժամանակով, կամ էլ կորցնելուց հետո է միայն կարողանում զսնել ազդեցիկ խոսքեր, բղավել, աշխարհին ֆնադասել, մեր բախտից դժգոհել, տարիներով մուսի խոսքեր կրկնել, Եվրոպային մեղադրել, նաեւ փորձել մասնաճյուղային, հետ տուն վերադառնալ համարելով, որ հայրենասերներ գործ արեցին: Մենք հայերս միայն մեղավորներ ենք փնտրում, իսկ ի՞նչ ենք անում մենք մեզ համար, գործնական ի՞նչ ֆայլեր ենք արել: Անցյալի մեր սխալներից դասեր չենք ֆաղել, չենք սթափվել, մեր գլուխը տոյողներին հավասացել, հարյուր տարից ի վեր մեր հույսը դարձյալ օրորոցին

թողել: Հիմա արդեն հասել ենք նրան, որ այսօր վստահված է նաեւ Հայաստանի ինքնիշխանությունը: Մենք դեռ ենք մեր վրա հույս դնում, ինքնախաբույրությամբ չզբաղվեմք, ինքնակազմակերպվեմք:

Ավելի քան երեք ժամ տեսած հանրահավաքը զգոնություն եւ ֆնադասության կոչով էր լեցուն: Չղջման ու ափսոսանքի ուժգուն խոսքերով, հարուս ելույթներով հեղեղված: Միմյուրեւ այսօր զոհաստեղանի հաջորդ գոյր թանկ գնով ձեռք բերված Հայաստանի անկախությունն է: Այլեւս կիրակիօրյա հանրահավաքներին վերջ տալ է դեռ: Ավելի գործնական ու հնուց դեռ ենք լինել: Եթե Եվրոպայի հայերը մասնաճյուղային կիրթներով ճանադարի կրել ու Բրյուսել բերել իրենց բողոքի ձայնը, ապա շատ ավելի մարդկային ու հայրենասեր գործ արած կլինեն, որ յուրաքանչյուր իր ֆաղափում, շրջանում կամավորական խմբեր ձեւավորեն, թեկուզ մի ֆանի անսով մեկնեն Հայաստան՝ հայրենիքի սահմանները մասնաճյուղային համար:

Հանրահավաքում բազմաթիվ երիտասարդներ կային, որ շատ տարածանաչ, եռանդով իրենց հանձնարարական էին կատարում, երկաթյա մասնեցներ էին հսկում, որդեզի ոչ ոք բեմահարթակին հանկարծ մի ֆայլ անգամ մոտ չգնար: Նույնիսկ չխնայեցին տարեց, ձեռնափայտով մի կերպ դողողալով ֆայլող հայ մարդկի խնդրանքը, ով նստելու տեղ էր նկատել ու փորձում էր առաջանալ, բայց այդդեռ էլ մեր հայ երիտասարդները թույլ չսվեցին: Նման զգոն երիտասարդների կարիք մեզ ավելի շատ դեռ ենք Հայաստանի սահմանները հսկելու համար, որ կարողանան թուրքի դիմաց այդդեռ ֆաղ երեւալ, այդդեռ անողով լինել: Հայրենիքը հեռվից խոսքերով սիրելը, եռագույն դրոշմեր ծածանելը հեշտ է, բոլորն էլ կարող են այն անել: Հիմա մեզ ոչ թե գործառնողներ, ճարտարներ են դեռ, այլ հսակ զանգ կախողներ: Եվրոպայում աղորդ, բարձր ճղճղացող, միմյանց վարկաբեկող, չկամեցող, չհարգող, չսիրող հայերի մակաս չկա:

Մեր երիտասարդներն ամեն տարի Հայաստան են գալիս, զինվորական հագուստով ու որսորդական հագուստով մեծաներին նկարներով համացանցերում մեծանախում են, հայրենասիրական դասեր տալիս, բայց նրանց մեծ մասը բանակից խուսափած, մինչ օրս ծնողների գուրգուրանով ու հովանու սակ աղորդ թիկնել, հեռվից Հայաստանը սիրող հասարակարկող շղամարդիկ են:

Համախմբվել է դեռ, ուժերը միավորել, հսակ ռազմավարություն մշակել, նպատակասլաց գործողություններ ձեռնարկել: Եթե չունենանք ճիշտ ռազմավարություն, ուժեղ բանակ, ապա մեր դիվանագիտությունն էլ չի կարող ուժեղ ու մասնաճյուղային լինել:

Հոկտեմբերի 25-ին Եվրոխորհրդարանում Արցախի վերաբերյալ նախատեսվում է համաժողով, նաեւ մամուլի ասուլիս՝ մարդկության դեմ հանցագործությունների ականավոր մասնագետների ներկայությամբ: Բայց թե ինչ են շալու այդ համաժողովներն ու մասնագետների ելույթները, մեզ արդեն դարձ է: Ոչինչ չեն շալու: Պե՛տք է ընդունել, որ միայն ուժն է ծնում իրավունք: Բայց, ինչպես ասում են՝ հույսը վերջինն է մեռնում: Նորից ու նորից հուսանք, որ այսչափ ուժգնությամբ, թեկուզ ուժացած հանրահավաքը Եվրոպայից կսթափեցնի: Այլեւս ժամանակ չունենք, շատ շատ գործնական ֆայլեր են դեռ:

«Իսրայելն Ադրբեջանին գաղտնի օգնել է ստանալ Լեռնային Ղարաբաղը»

Կառավարության ղեկավարը հարցնում է Լեռնային Ղարաբաղի նկատմամբ վերահսկողություն հաստատելու Ադրբեջանի արժանիքը՝ սեղաններին հարձակումից առաջ հզոր զենք մատակարարելով նրան: Այս մասին հայտնում է «Ասոսիացիոն լիգա» միջազգային լրատվական գործակալությունը, հղում անելով փորձագետներին եւ հայաստանյան դաշնային հասարակական հրատարակումը ներկայացրել է ռուսական «Ռանթեր»-ը:

Ըստ թիզիցների հետազոտման սլայդների, Ադրբեջանի կողմից ռազմական գործողությունները սկսելուց ընդամենը շաբաթներ առաջ ադրբեջանական ռազմական բեռնատար ինքնաթիռները բազմիցս թռիչքներ են կատարել Իսրայելի հարավային ավիաբազայի եւ Լեռնային Ղարաբաղի մերձակայքում գտնվող օդանավակայանի միջուկ, ասվում է հաղորդագրությունում: Ի դեպ, այս կարգի թռիչքների մասին նախկինում անհայտ էին նաեւ հայաստանյան լրատվամիջոցները, «Ազգ»-ը ներառյալ:

Այդ թռիչքներն անհանգստացրել են Երևանին, որը վաղուց զգուշանում է Իսրայելի եւ Ադրբեջանի միջուկ ռազմավարական դաշինքից, ինչպես նաեւ «լույս են սփռել Իսրայելի ազգային

գործակալությունը, կարծում են, որ սեղաններին Ադրբեջանի կողմից օգտագործված ծանր հրետանին, հրթիռային կայաններն ու անօդաչու սարքերը հիմնականում սրամադրվել են Իսրայելի եւ Թուրքիայի կողմից: Իսրայելի ԱԳՆ-ն եւ դաշնակցության նախարարությունը հրաժարվել են մեկնաբանել այս տվյալները:

Գործակալությունը նշում է, որ Իսրայելը մեծ խաղաղույթ է կատարում Ադրբեջանի վրա, որը նավթի կարելուց աղբյուր է եւ «հավասարի դաշնակցից Իսրայելի երկրյալ թեմանով՝ Իրանի դեմ դաշնակցություն»: Բախում նաեւ ժամանակակից զենքի օգնությամբ գնորդ է: Ըստ «Ասոսիացիոն լիգա»-ի, Ադրբեջանն ադախովում է Իսրայելի նավթի կարիքների առնվազն 40 տոկոսը: Փորձագետների գնահատմամբ, 2016-2020 թվականներին Իսրայելի մատակարարումները ադախովել են Ադրբեջանի զինանոցի գրեթե 70 տոկոսը, ինչը Բախումն առավելություն է սկսել Երևանի նկատմամբ եւ խթանել Իսրայելի խոշոր դաշնակցական արդյունաբերությունը:

ԳԵՂԱՄ ՄԿՐՏՅԱՆ

⇒ 1 Ի՞նչ անել մեզ համար դժվար ու ծանր այս իրողությունների հետ: Ամեն օր, հիմնական հարցերին զուգահեռ, նորանոր հոգսեր ու անելիքներ են ավելանում Հայաստանի համար, այդ թվում բոլոր հնարավոր գործիքներով գերված ու կալանված արցախցիներին, նրանց թվում՝ **Ռուբեն Վարդանյանին, Արայիկ Հարությունյանին, Արկաղի Ղուկասյանին, Բակո Սահակյանին, Դավիթ Իսխանյանին, Դավիթ Սանուկյանին** գերությունից ազատելու անհրաժեշտությունը: Դա արդեն համազգային արժանապատվության հարց է դառնում, անկախ նրանից՝ ինչպես ենք վերաբերվում այդ անհատներին, ու որ ի՞նչ արժանավորներն ինքն ասում են, թե դրանով զբաղվում են, սա հույս չի ներշնչում, որ այդ զբաղվելու արդյունք կհետևի: Այս իրավիճակում կուսակված հարցերը դառնալիս են ուղղում, հիմ հարցերին անվերջ ավելանում են նորերը:

Որտե՞ղ եւ ունի՞ց ստանալ դաշնակցություն, երբ դրանցից ոչ մեկը չեն բավարարում հարցնողին: Չեն բավարարում բոլոր դաշնակցության մասնակցները՝ սկսյալ վարչապետից վերջացրած ընդդիմադիր գործիչներով: Մեր ու երկրի կյանքի ողջ բովանդակությունն է փոխվել՝ բոլորը մեզ գտնեն ոչ ստանդարտ լուծումներ ու ելքեր, մինչդեռ մերոնք սարիներ, հասկալիս վերջին օրվանում իրենց ավանդական «Դավաճան», «Դավաճանը դու ես» ձեռնարկի մեջ են: Դե դա հեռու ձեռք է՝ հեռու է այդպես դիրքավորվել: ու ֆինանսային միջավայր, նախքան ամենադիպլոմատիկ որակներով ու գնալ տուն՝ մի ծանր գործ արածի մասն: Միմյուր Արցախի անկունը խոսում է ի՞նչ արժանության վրա ուրակի, անդադարապատվության, իրենց դաշնակցություն անհամապատասխանության մասին: Ընդդիմադիրների վերջին սակավամարդ հանրահավաքներն էլ վկայում են, որ ընդդիմադիրները վստահություն չեն վայելում բնակչության լայն շրջանի մեջ, չնայած նրանցից շատերն են դժգոհ ի՞նչ արժանությունից, հասկալիս Արցախի հանձնումից հետո: Ուրեմն հարկ էր, որ ի՞նչ արժանության ընդդիմադիրները որակները, մեթոդները եւ անձերը փոխվեին, մինչդեռ մերոնք ալարում են անգամ ի-

Ունի՞ց ստանալ դաշնակցություններ

րենց գործունեության ձեռնարկը փոխեն: Բա իհարկե: Ամենից հեռու ելակետը դիմացինն ֆինանսային է, ու ոչ թե այս վրա իրավիճակից դուրս գալու մոտեցումներ ու ֆայլեր առաջարկելը:

Աժ վերջին միսը եւ վերջին ճեղքը ճեղքվելու են:

Ընդդիմությունը ֆարկոծում է ի՞նչ արժանությունը՝ Արցախը հանձնելու մեջ մեղադրելով, ֆանի որ Հայաստանը Արցախի անվտանգության երաշխավոր լինելով՝ ոչինչ չարեց նրա անվտանգության համար, ավելին՝ ի՞նչ արժանությունը մի կողմ ֆեզվեց ու սղասեց, մինչեւ Արցախն ընկավ, ու հիմա էլ նայում է, թե ինչպես են առեւանգում Արցախի դաշնակցությունը: Ու այդ ֆինանսային ինքնուրույնությունը ճիշտ է, ֆանի որ Արցախը դաշնակցություն հանրապետություն միայն Հայաստանը մեզ է կարողանալ գտնել: Ի՞նչ արժանությունը հեզնում եւ վիրավորում է ընդդիմությունը, ի՞նչ արժանությունը նրա թրատվածություններն ու սխալները, դա ես ճիշտ է, ֆանի որ արդեն մի ֆանի սարի ներկա ընդդիմադիրները, գրավելով դաշն ու չթողնելով այլ, նոր ընդդիմության առաջացումը, կորցրին վստահությունը հանրային լայն շրջանում՝ թույլ տալով ի՞նչ արժանությունը ընդունել այնպիսի որոշումներ, որ ուժեղ ընդդիմություն ունեցող որեւէ ի՞նչ արժանություն իրեն թույլ չէր տա: Ներառյալ դաշնակցությունը դաշնակցություն եւ Արցախի հանձնումը: Նույն կերպ հեռու է ֆաղապին հարմար ժողովրդավար լրատվական դաշնակցություն, ֆանի որ նախքան ի՞նչ արժանությունն ու ընդդիմությունը՝ նայած դիրքավորմանը, դրանից էլ հեռու քան: Առավել դժվար է գտնել իրավիճակի լուծման հեռանկարի վերաբերյալ այս սխեմայից դուրս հարցադրումները, դրանք հասցեագրել՝ դաշնակցությունը եւ իրավասուներից, եւ ընդդիմությունից: Այդպիսի հարցադրումները շահույթաբեր են լսում երկու կողմերն էլ, ընդդիմությունն ասում է՝ թե մեզ ֆինանսային ի՞նչ արժանությունը, ինչպես, օրինակ, Աժ վերջին ճեղքազրույցում եղավ, իր ներկայացուցիչ դաշնակցություններով կարող է անգամ մուսուլման գալ, թե իր համար վիրավորական է այս կամ այն հար-

ցը լսելն անգամ, ո՞ր մնաց դաշնակցություններ: Տո լավ, է, վիրավորվեք նրանից, որ բոլորիդ ճակատին այլեւս գրված է Արցախի հանձնողներ, ու դեռ ավելի վաթառը կարող է դաշնակցությունը: Ասված չանի, ու մեք լինենք միակ հոռետեսը: Որովհետեւ մեծ գերտերությունների խաղերն ու «կոռուսիները» ոչ մի լավ բան չեն խոստանում:

Օրինակ՝ ԱՄՆ դեպարտամենտը հաստատեց ռուսական այն արտահոսքը, թե սեղաններին 17-ին, Ադրբեջանի՝ Լեռնային Ղարաբաղի վրա հարձակումից երկու օր առաջ, Արցախի շուրջ ստեղծված վիճակը ֆինանսային են Անկարայում գաղտնի հանդիպած ԱՄՆ, ԵՄ, Ռուսաստանի ներկայացուցիչները: ՌԴ ԱԳՆ ներկայացուցիչ **Սարիա Զախարովայի** ճշտումը, թե Ռուսաստանին հրավիրել են ԵՄ-ն ու ԱՄՆ-ը, ոչ մի լավ բան մատուցելու չեն թողնում հանդիպման՝ այդպես էլ չբացահայտված օրակարգի մասին: Միգուցե դաշնակցությունը ֆանի որ առաջին հայացքից հակամարտող Ռուսաստանի եւ Արեւմտեւսի դաշնակցության մեծնեւին խոչընդոտ չէ աշխարհաբաղադրական օգնության սղասարկման, ավելի ճշտեմք, Արցախը հայաթափելով՝ իրենց վաղեմի դաշնակցություններով լոգիստիկ խնդիրներ լուծելու համար: Եթե այդպես է՝ աղա լոգիստիկ խնդիրների լուծման օգնությունը մուսուլմանները կարող են նաեւ Սյունիքի գլխին ամոթել կուսակցություն: Ու թարսի դեպ էլ՝ այս է մեր ընդդիմության եւ ի՞նչ արժանության միասնական համադրակները, այնտեղ մեղադրողներ չկան, այնտեղ միայն միմյուր ոչ մի դաշնակցություն աստիճաններ են, այդպիսով հարցերի լուծման վրա կենտրոնանալ մյուսներին խանգարելով:

Ադրբեջանը հրաժարվել է մեկնել Գրանադա, որտեղ ընթացող ԵՄ ֆաղապական ընկերակցության գազաթմաժողովում նախատեսված է եղել խաղաղության թղթի ինչ-որ սեւագրի ստորագրությունը: Մերոնք մեկնել են՝ բոլոր մյուս նախատեսված հանդիպումները իրականացնելու: Ի՞նչ կսա դա մեզ՝ չգիտեմք: Ընդդիմությունն ու ի՞նչ արժանությունն, այնուամենայնիվ, մի հարցում

համակարծիք են՝ որ Ալիեւը կփորձի ուժով ավելի մոկել նաեւ Հայաստանից ու դրանից հետո բանակցել, որդեւ նախուստ՝ Արցախը կուլ է սկսել, ու նրա օգնությամբ բացվել է: Ի՞նչ է մնում մեզ՝ դաշնակցությունը ինքնուրույնությամբ, թեկուզ՝ առանց մեղադրողների, նորից կրկնվում է հարյուր տարի առաջ կատարվածը, Սյունիքը մեք է դաշնակցություն:

Դե իսկ Գրանադայում, ԵՄ ֆաղապական ընկերակցության գազաթմաժողովին, չնայած Ալիեւի բացակայությանը, **Նիկոլ Փաշինյանը** հանդիպելու է **Օլաֆ Շոլցին, Էմանուել Սակրոնին** եւ **Շառլ Միշելին**: Տեսնես այդ հանդիպմանը Փաշինյանը արժանապատվության հարց կհամարի, ինչպես բոլոր հայերս, դաշնակցությունը Արցախի նախկին ղեկավարների ազատ արձակումը Ադրբեջանի կալանավայրերից, ի թիվս մյուս կարելու հարցերի վերաբերյալ տրեւառի:

Չնայած՝ ի՞նչ դաշնակցություն այդ եվրոպադաշնակցությունից, երբ ՄԱԿ առաջնությունը գնում է Արցախ ու զարմանալի համարում արցախցիների միասնաբար դուրս գալը երկրից, երբ ոչ մի սղանված կենդանի անգամ չեն տեսել այնտեղ, երբ ԱՄՆ դեպարտամենտի ներկայացուցիչ **Մեթյու Միլլերին** դեռ աղաջուցներ են մեք, որ Արցախում կատարվածն է թեմիկ գտնում է: Ֆրանսիայի իրար անցնելը վերջին օրերին, Հայաստանին ռազմական դաշնակցությունը խոստանալն էլ հեռու այնպես չէ երեւի, մեր հանդեպ բարությունից, հավանաբար իրոք բոլորը միասին Հայաստան ուղում են ներքաշել դաշնակցություն մեք, որ Սյունիքի գլխին բերեն մյուսը, ինչ Արցախի գլխին բերեցին, բա հո Արեւմտեւսի եւ Ռուսաստանի համադրած օգնությունը դաշնակցության վերահսկողությամբ լոգիստիկ եմթակառուցվածքը կանգ չի առնի Հայաստանի սահմանին:

Աշխարհը վերակազմավորվում է, ֆաղապարկություններ են բախվել, օգնություններ են խառնում-կիսում, սնտեսական ազդեցության գոտիներ բաժանում, իսկ մեք ընկել ենք ուժի սղան՝ անդադարապատված դիվանագիտությամբ եւ կատարվող խորագիտակ չընթմումով:

ԱՐԾԿԻ ԲԱՍՉԻՆՅԱԼ

«Յայֆիլմի» առաջին հաստիքային դերասանուհին

Արուս Պառլյանի ծննդյան 120-ամյակին

Երիտասարդության սարհներին հաճախում էի շփույթով մեր ավագագույն սերնդի արվեստագետներին և մտավորականներին, հասկալիս՝ սիկնանց հետ... Եվ ամենասարեց տղաներ, որի հետ, կարելի է ասել, ընկերացա, դերասանուհի **Արուս Պառլյան** էր: Նա թեև դրվագային դերերի էլ հնչավորող դերասանուհի էր, սակայն մեր արվեստի զարգացման մեջ կմնա որդես առաջին հաստիքային հայ կինոդերասանուհին (1936-ից): Տղավորիչ է նա երկարատև կենսագրությունը կինոյում, որ սկսվել էր 1926-ին, «Վրացֆիլմում», **Ջանո Բեկնազարյանի** «Նաթելլա» կինոնկարից և ավարտվել 1982-ին, **Ներսես Յովհաննիսյանի** «Երջանկության մեխանիկայով»... Վերջին ֆիլմում նա երևում է խմբային ժեստի մեջ մեկում, որտեղ մի երիտասարդ կին ակտիվներ է փոխում, իսկ մի քանի կին (հաստատված սկեսորը) հրամայական տոնով ասում է.

-Լիլիթ, ակտիվները փոխիր...
-Իսկ ձեր կարծիքով ես ի՞նչ եմ անում,- չորում է Լիլիթը:

-Ոչինչ ասել չի լինում, ամեն ինչ գիտեմ,- ֆնծիծաղ է ասվում սկեսորը (հիմարվի, մեր ավագներին բնորոշ վարվելակերպ):

Ահա այս քանից կինն է Արուս Պառլյանը...

Նրա հետ ծանոթության առիթն իր մասին 1989-ի «Սովետական արվեստ» ամսագրի մի համարում **Լուիզա Սամվելյանի** հոդվածն էր, ավելի ճիշտ՝ այնտեղ Պառլյանի վկայությունը հոլիվուդյան դերասանուհի Ալլա Նազիմովայի հայկական ծագման մասին: Արդեն սկսվում էր հավաքում աշխարհի մեծագույն հայագիտների մասին և ցանկանալով մանրամասներ իմանալ Նազիմովայի վերաբերյալ (այն ժամանակ չկար համացանց, իսկ օտարալեզու աղբյուրները գրեթե անմասշտաբ էին)՝ որոշեցի դիմել առաջին աղբյուրին և զանգահարեցի Արուս Պառլյանին... Նրա համար մեծագույն անակնկալ եղավ իմ հեռախոսազանգը:

-Այդ ինչպե՞ս է, որ ինձ չես մոռանում... ավելի լավ կլինի՝ գաս իմ տուն, ես քեզ կասեմ՝ ինչ որ գիտեմ... բնականաբար դուրս միտք բաց է,- ասաց նա և հայտնեց իր հասցեն:

1993 թվականի առաջին եր, Արուս Պառլյանը բոլորել էր իննսուն տարին... Մտնում եմ այն ժամանակ գեղարվեստաթատերական կոլեկտիվի ինստիտուտի կողմից, Իսահակյան 38 հասցեում գեղարվեստի առաջին հարկի երկուսուկեսականոց բնակարանը... Այստեղ էլ, գրեթե դասարկ մի սենյակում, խոնավության և շահ հոսքերի մեջ կյանքի վերջին օրերն էր անցում մեկ ոտի կոտորած, համաճառ խալաթի մեջ փաթաթված, սմբած, մի բուռ դարձած, սակայն ակադեմիկական շարժուն ձևերով, սեթեմեթող 90-ամյա Արուս Պառլյանը...

-Ահա թե ինչ երիտասարդն էր դու, ինձ տեսնելով՝ բացականչեց ինչպես Արուսը՝ ցնծությամբ վերցնելով իրեն մեկնած ծաղկեփունջը (ես 22 տարեկան էի):

Չորակ ձեռքեր, խոնոմած դեմք, որը, սակայն, մասնում էր նրա երբեմնի գեղեցկուհի լինելը: Դրալրացուցիչ ա-

ղացույցն էին սեղանին դրված իմ օրերի լուսանկարները...

-Տեսնում ես ինչ գեղեցիկ եմ եղել, ստեղծված կրկնում էր նա:

-Դուք հիմա էլ...,- սկսեցի ես, բայց ինչպես Արուսն ընդհատեց.

-Այո՛, այո՛, գիտեմ, ես հիմա էլ համարելի եմ... Բայց այդ գեղեցկության զարգացում էր, որ բոլոր բեմադրիչներն ինձ դեր տալուց հետո ուզում էին հետս գնել... իսկ ես չէի համաձայնում, դրա համար էլ երբեք գլխավոր դերեր չստացա... **Պատուա Բարխուդարյանը** նույնիսկ փորձեց ինձ բռնի տեսնել, նրան բռնաբերել մի լավ խփեցի-զրեցի, գրել եմ իմ հուշերում... Բոլոր բեմադրիչներն էլ այդ առումով սարսափելի էին, նրանց ուզում էին միտք դերասանուհիների հետ գնելն էր... միայն Ջանո Բեկնազարյանն ինձ նման առաջարկություն չի արել... Ասված հոգին լուսավորի...

Նա խոսում էր ռուսերեն, հիշողությունը տալիս էր, խոսքը՝ կառավարված, մանկական ձայնով, արագ-արագ, անընդհատ ընկնում է հիշողությունների մեջ, հուզվում և ուրախանում, ժոխում և արհամարհում... զգացմունքների շարժվող կծիկ:

-Քեզ ուրեմն հետաքրքրում է Ալլա Նազիմովայան... Երբ 1920-ականներին նրա «Կարմիր լաթեր» ֆիլմը ցուցադրում էին Թիֆլիսում, բոլոր հայերը խոսում էին, որ նա հայ է, ո՞նց մի Մոսկվայից հիշում էին նրան... Ասում էին՝ Աստախանի հայերից է... Այ՛ նրան տեսնելով էր, որ որոշեցի կինոդերասանուհի դառնալ... Եթե մի հայուհի Ամերիկայում կարող է այդ գործն անել, ապա ինչո՞ւ ես չեմ կարող...

Ճիշտ է, հետաքրքրում ես դարձեցի, որ Նազիմովայան հայկական ծագում չունի (ցավով, այդ ընթացքում հասցեցի նրան ընդգրկել իմ «Ծագումով հայ եմ» կենսագրական բառարանում), սակայն գոնե առիթ ստեղծվեց ծանոթանալու «Յայֆիլմի» առաջին հաստիքային դերասանուհու հետ...

-Ես շատ լավ ձայն ունեի, ֆնարադրամատիկական սոփոսան, թատերում սկսել եմ երաժշտական ներկայացումներից, մի համերգում Անուշի խելագարության ժեստներն էի երգել... Այ՛ տեսնում ես իմ ճակատը,- ցույց էր տալիս ինչպես Արուսը,- իմ Անուշը տեսնելուց հետո **Յովհաննես Թումանյանը** համբուրել է այս ճակատն ու ասել՝ բալիկ ջան, էդ ի՞նչ գեղեցիկ ձայն ունես, էդ ի՞նչ տաղանդավոր բալիկ ես, ես իմ Անուշին այդպիսին էի դասվերացնում (նա խոսում էր ռուսերեն, միայն Թումանյանի խոսքերն ասաց հայերեն):

Արուս Պառլյանը հիշում էր նաև իրեն՝ համայն Ռուսիոյի ինֆանկալ Նիկոլայ Երկրորդ ցարին: Պատեց, թե ինչպես, երբ իր հորը՝ «Խաթաբալա» թերթի հրատարակիչ, գրող, ծնունդով ռուսացի Սարգիս Պառլյանին (1867-1950) հանրապի բանասերել են, մայրը՝ ինչպես **Էփեմիան**, ասանայա Արուսին առած, շեղ հագուստներ հագած

ներկայացել է Թիֆլիս այցելած Նիկոլայ ցարին և խնդրել է նրան բանասիրագետել ամուսնուն, ինչը ևս եղավ և ունեցել... Ահա այսպես, նորանկախ Յայասանում մտած ես խոսում եմ մեկի հետ, որն անձամբ տեսել է ու հիշում է Ռուսիոյ վերջին ինֆանկալին...

Իսկ նա ամեն ինչ է հիշում: 1993 թվականին նա գլխին խփելով ասում էր, թե ինչո՞ւ ինքը 70 տարեկանում հիմարություն է արել՝ ամուսնանալով երգիչ **Արմենակ Տեր-Աբրահամյանի** հետ:

-Նա հիանալի՛ երգիչ էր, բալիկ ջան,- դասնում էր ինչպես Արուսը,- հիանալի՛ երգիչ... և հիանալի... սրիկա՛, հիանալի... սահակ... Այ՛, դե ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ես ամուսնացա նրա հետ,- և ամեն «ինչո՞ւ» հետ խփում էր գլխին:- Ես կյանքումս հայիցս առաջին անգամ նրանից եմ լսել... Լավ է, որ մի տարի տեսեց այդ ամուսնությունը... Ծնողներս իրենք ասացին, որ բաժանվեմ նրանից...

Մյուս սենյակից փսփսալով ներս մտավ մի ծերուկ՝ այդ անհաջող ամուսնության արդյունքով:

-Էդիկ, ապա մի տե՛ս՝ ի՞նչ տղա է եկել ինձ մոտ,- ասաց ինչպես Արուսը,- եթե մի փչ երիտասարդ լինե՛ր՝ կսիրահարվե՛ր... Բալիկ ջան, որդիս է, ճարտարապետ **Էդուարդ Պառլյան**... հաջորդ տարի կդառնա յոթամասուն տարեկան...

Ավստու, որ այդ ժամանակ ինչպես Արուսն ինձ չներկայացրեց իր կենսագրության դարային դրվագը, որի որոշ մանրամասներ կարծես գրի առնել: Գեղարվեստի ինֆանկալության իմացա, որ նա Թիֆլիսում ավարտել է Սրբուհի Լիսիցյանի ռիթմոլոգիայի դպրոցը և օտերային թատերում մասնակցել «Անտոնիոս և Կլեոթաս» բալետին՝ կատարելով սրբուհու դերը, ձեռքին՝ ոչ թունավոր օձեր բռնած: Նրան առաջարկել են աշխատանքի անցնել Թիֆլիսի օտերայում որդես բնութագրական դերերի, սակայն նա մերժել է՝ սարված լինելով կինոյով... Այդ սերը նրան տարիներ անց տարել է Մոսկվա, որտեղ ընդունվել է ՎԳԻԿ (500 դիմորդներից 200-ին են

թույլատրել ֆնուբյուն հանձնել, իսկ 200-ից ընդունել են հինգ հոգու, որոնցից մեկն էլ Արուս Պառլյանն էր), սակայն վերահաս դաստրագուն ընդհատել է նրա ուսումը...

Ես ինչպես Արուսին այցելեցի ընդամենը չորս անգամ: Ամեն անգամ ինձ տեսնելիս հայերեն բացականչում էր՝ «Վայ, ջանիմ մասաղ», իսկ հրաժեշտի ժամանակ անդաման ասում՝ «Դե արի՛ ճակատ համբուրեմ»: Մի անգամ էլ երբ իմացավ, որ ես արդեն ընկերուհի ունեմ, ասաց. «Ես էլ մտածում էի՛՝ քեզ իմ ծանոթների աղջիկներից ո՞ր մեկի հետ ծանոթացնեմ...»:

Նա տեղյակ չէր, որ Լուիզա Սամվելյանն իր մասին հոդված է գրել, ուստի երրորդ այցիս տար նրան այդ հոդվածը և ծայրից ծայր բարձրաձայն կարդացի: Որքան ուրախացավ խելճ ինչպես Արուսը: Իր կենսագրության ամեն մի դրվագը նա լսում էր երանելի ժողովով, հոգոցներով ու բացականչություններով: Իսկ վերջում ասաց. «Այ՛, Լուիզո՛ւկա, բա դա խիղճ է՛, այսօր տարի հետո նոր դիտի իմանալի, որ նման հոդված ես գրել...»: Ես խնդրեցի ինչպես Արուսին իր ինֆանկալը թողնել հոդվածի լուսանկարում: Ու թեև մեծ գրություն էինք ռուսերեն, նա ասաց, որ կմակագրի հայերեն: Եվ դրա համար ձեռքով գրեց. «Շատ հարգելի և սիրելի Արծվին ջան, այս մեծ հաճույքի համար շատ մեծ շնորհակալություն եմ հայտնում, դու ինձ կենդանացիր... Արուս Պառլյան, 1993 թ. 28/IX»:

Վերջին հանդիպմանը նա ինձ հանձնեց իր արխիվի որոշ նյութեր՝ Գրականության և արվեստի թանգարանի կինոյի բաժնի իր ֆոնդում ի դրա տարի համար: Դրանց մեջ էին Տալիսիցի Դ. Բունսի՝ 1944-ին արված «Արուս Պառլյանի դիմանկարը», տարբեր ռուսագիր հեղինակների՝ իրեն ձեռնած բանաստեղծություններ, նաև իր իսկ դասանկարական բանաստեղծական փորձերը ռուսերեն... Իսկ ես նրան տարել էի «Յայրենիքի ձայն» թերթի այն համարը, որտեղ հրատարակվել էր իմ հոդվածն Ալլա Նազիմովայի մասին (ինչպես Արուսի անունն էլ էի հիշել): Գիտե՞մ ավագրելու հերթն իմն է: Եվ երբ ինչպես Արուսը կարդաց իմ «Երեանի ամենաարիստոկրատ սիկնոզը՝ Արուս Պառլյանին» մակագրությունը, փղձկաց, համբուրեց գրածս և արցունքների միջից ասաց. «Այ՛, բալիկ ջան, որքան ճիշտ դու ինձ ճանաչեցիր...»: Եվ այդ օրը հրաժեշտի դրախն մի փոքր ավելի երկար համբուրեց ճակատս...

Այս վերջին այցելությունիցս (1994-ի դաժան ձմռանը) շատ չանցած իմացա, որ նա մահացել է... Խեղճ, սիրելի ինչպես Արուս: Տեսնե՞ս վերջին դիմանկարը գոնե մոտ մարդ եղել է (երեւի որդին, որն էլ կյանքից հեռացավ մորից մեկ տարի անց)... Գոհ եմ, որ առաջին հաստիքային հայ կինոդերասանուհու կյանքի վերջին օրերին իմ ներկայությամբ փոքր-ինչ ջերմացրել եմ նրա՝ արվեստագետի ու կնոջ գերգայուն սիրտը...

ՀԵՆՐԻԿ ԲԱՍՏԻՆՅԱՆ

Գրի եւ գծի համերաշխություն

Խաչիկ Հարությունյանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ

Բավական ինքնօրինակ է Խաչիկ Հարությունյանի ստեղծագործական աշխարհը, որտեղ համադրված են նկարիչն ու բանաստեղծը եւ որտեղ գիրն ու գիծը աղյուսակ են ներքին համերաշխության մեջ: Բառային ու նկարչական դասերն են իրենց խորում համաձայն են եւ լավագույնս են նդասում թափանցելու արվեստագետի հախուռն էության մեջ: Մեր առջեւ խոր արմատներ ունեցող նորոյա նաղաւ-ասողիկն է:

Երբեմն Խաչիկ Հարությունյանի առանց այն էլ սեղմ բանաստեղծություններն առավել սեղմվում են ու վերածվում ասույթ-աֆորիզմների: Դրանց մեջ որոշ արձագանք են գտել նաեւ նրա գեղագիտական ընկալումները, որոնք կարելու են ավելի լավ հասկանալու համար յուրօրինակ արվեստագետին:

«Այն, ինչ Աստու ստեղծածն է, լուրջ է կրկնօրինակել, ավելացնել ու դասակարգել»... այսինքն՝ լուրջ է ոչ թե ընդօրինակել ու սրբագրել Աստու կամ բնության ստեղծածը, այլ ձգել դեմոկրատիկ ստեղծագործական արարումը, որն աստվածային է, ուստի՝ կասարյալ:

Հոգու գոյությունը ինչ էլ զգացնում, ու հենց մի կտոր այն ներքին փայլից ի ցույց ես հանում, դառնում ես յոթն:

Եւ որքան մեծ է հոգու այդ ներքին փայլից ի ցույց հանված կտորը, այնքան նշանակալից է դրանք... Իսկ թե որքան նշանակալից է Խաչիկ Հարությունյանի բանաստեղծական խոսքը, դա անուշաբույր, վերջնականապես կձգի ամենամեծ իննադասը՝ Ժամանակը: Մի բան որոշակի է, որ, ինչպես ամեն մի ձգնարիս արվեստագետ, Խաչիկ Հարությունյանը եւս, նկարչության թե բանաստեղծության մեջ, ձգել ու ձգում է դեմոկրատիկ արարումի նախասկզբը, դեմոկրատիկ աղբյուրը լույսի: Այս դեմոկրատիկ, սակայն, ըստ գործող օրինակաբանության, իրենալակապես զգացնում է կիսաս, անավարս:

Մնաց զգացնում անկասար. այդպես էլ չզգնաց, մնաց կողմիս, մնաց, որ չթողնի իննադասը կրակը լույսի հանգրվանում ճանկիս...

Եւ զուգե այդ կեկասարությունն է, որ նորից ու նորից առթում ու խթանում է արվեստագետի ստեղծագործ ոգին, մղում նրան նորանոր սփանքի ու սխալման, ֆանի որ բավարարվածությունը սանում է դեմոկրատիկ իննադասություն, այն է՝ փակուղի, եւ, իսկապես, «Ինչ որ մի բան լուրջ է թերի մնա, մի նոր անբավարարվածություն՝ եւ առաջին դեմոկրատիկ, արդեն իննադաս, իր ձեռքով կհանդիսանա կասարյալ բացահայտման դասը»:

Իդեալականի, բացարձակի ձգնումն արդյունք են հետեւյալ եւ համանման տղերը, որոնք, հիմապի, հոգու ներքին փայլից հավաքած եւ ի ցույց դրած կտորներ են:

Մի փչ կարոսով եմ աղյուսակ, մի փչ՝ գինով ու երգով, մի փչ էլ Աստու փեղեկից ծաղիկներ եմ հավաքում...

Կամ՝ Մոլորված ամողը նետեց գոգնոցը՝ հրաժեշտի անձրեւներ ցողելով: Հետո հիշեց, որ գրումսում մի կաթիլ էր թափել իրեն վերադարձի մարգարիս:

«Արվեստում առաջնայինը հմային է»... սանում է Խաչիկ Հարությունյանը, որի

Խաչիկ Հարությունյան. Գեներիկ Բաստինյանի դիմանկարը

Խաչիկ Հարությունյան. Իննադասի դիմանկար

թե՛ գիծը, թե՛ գիրը հմայիչ են... Մեր այս նորաշունչ նաղաւ-ասողիկը նաեւ հայաշունչ է, իսկապես, արմատներ ունի մեր հնօրյա փրօթության մեջ, բազմաազգարանյա հայ հողում, եւ ինն էլ տոնիկ հայ է, ինչպես որ հայ են «...Գեղամա լեռները... Կարմիր բլուրը... Տրփաթ թագավորը... Գրիգոր Նարեկացին... Մեսրոպ Մաշտոցը»: Եւ միայն այս բացարձակ սրբությունները չեն, որ բաղադրում են հայ երեւոյթը, ֆանի որ կոկակար Օնիկը եւս հայ է:

Մեր բակը հայ է՝ իր լուրջ կասկով, որի յոթնի կեսը չկար, որ հայ չի, գրողանիս բանային հայ է, որ բացում է հայկական դուռը, գետի կողակը եւ կարմրախայտը հայեր են, սարի ծամոնը հայ է, ծիրանի ծառը հայ է...

Եւ այսպես ձգվում է հայերի ծարիր, աղա՛ բազմակետեր, որդեսգի ծարիր մե՛նք լրացնենք, եւ հետո՝ մի այսպիսի անակնկալ ավարս. «Արեւը հայ է... կան եւ ասողեր»:

Այսպես է նորոյա հայ արվեստագետն արսահայտում իր անկասկածելիորեն անկեղծ հայրենադասությունը՝ առանց դաժնի. սիրում է իր հայ Երեւանն ու հայ փողոցն այնպես, ինչպես իր Թաղեւոս դասը... Այս բազմասող փրօթածին համարժեք է հասկապես այսօր լուրջ այժմեական հնչող հետեւյալ միասող միտքը, որ թափառական հայի հոգու ֆանված է. «Հայրենիքում դու ես ֆո մանկությունը. նա մնում է այնտեղ ու չի թափառում ֆեզ հետ...»:

Հայ է նաեւ նկարիչ-բանաստեղծի արվեստանոցը՝ հայ Դաս գյուղում (երբեմն նրան բարեկամաբար նոր Խաչիկ Դասենց են կոչում): Այդ արվեստանոցն ընկալվում է թե՛ ուղղակի՝ ֆիզիկական, թե՛ անուղղակի՝ մեսաֆիզիկական իմաստով: Դա այն վայրն է, որտեղ աշխատում է նկարիչը, ստեղծում իր բազմառձ ու բազմաբնույթ կսավներն ու գծանկարները: Դա նաեւ նրա իննօրինակ ներաշխարհն է ու նրան շրջադասող հոգեւր մթնոլորտը, որտեղ ստեղծագործությունը երբեմն վերաճում է արարման: Այստեղ, Շառլ Բողոբերի խոսքերով ասած՝ «գույնի, բույրի, հնչյունի համակարգն է ծնվում»: Եվ այդ համակարգը նրան է՝ Խաչիկ Հարությունյանին, նրա հոգեւր անկապտելի սեփականությունն է, նրա կյանքը, գոյության իմաստը, նրա իսկապես հախուռն աշ-

խարհը: Նրա աղմկող ներկադասակի գույները հնչյուններ են արձակում, եւ սարածվում է այրվող ցորենախրձի բուրմունքը: Այստեղ նա անաղմուկ սիրում է լուրջանը՝ ինչպես վերջին ներկադասակի: Այստեղ նա մեծանալով մեծության հետ՝ այլեւ միայնակ չէ...

Մեր աչքի առաջ արվեստանոցը դառնում է մի ոգեղեն աշխարհ, որտեղ «Աղակնու թռչիցից թարթում է լույսը, վարագույրը նազանով սրվում է ֆանուն գողտիկ շրջանով...»: Արվեստանոցներաշխարհն այնքան առնման է, որ ուզում ես երկար վայելել նրա դարձած հոգեկան խաղաղությունը, անգամ սազնադը:

Մթնել է... Խաղաղությունն ու սազնադը յոթնյաներ են գործում արվեստանոցում... Մեծ լուրջություն է:

Խանդիկով եւ մարդկայինն ու աստվածայինը...

Թեւեւ արվեստագետն ինն, իր իսկ խոստովանությամբ, հասկապես այս օրերին, «ցավով է աղյուսակ», բայց նրա ստեղծագործությունը ցավի դառնության չի համակում մեզ, հակառակը, իր կենսականությամբ ու կենսահաստությամբ օգնում է աղյուսակ ու դիմակայել ցավին: Սա մեր արվեստագետի թերեւս ամենամեծ առավելությունն է, այլեւ նրա հիմնական առաքելությունը, որ դաժնալ բխում է ազգային ակունքներից...

Երկար ժամանակ չէի կարողանում հասկնել Խաչիկ Հարությունյանի դասկերտ «սեւ» հրեւակների հետ: Ինն՝ միջնադարագետիս համար, սեւ հրեւակը չարի կողմն է: Հետո հասկացա, որ աշխարհն իր յուրահասուկ դիմակետից մայրը բանաստեղծ-նկարչի սեւը սեւ չէ (ինչպես Արթուր Ռեմբրիտի համար). դա նրա բոլոր գույների խաղաղվածն է, որի մեջ սեղմված լույս կա. եւ ուրեմն նրա «սեւ» հրեւակները լույս են ցուցանում: Ասում են՝ սասանան աղյուսակ է այնտեղ, որտեղ խավար է ու դասարկ. եւ մեր արվեստագետի համար էլ «ծանր ոչինչ չկա՝ բացի դասարկությունից»: Միջնադար նրա «սեւ» հրեւակները լուսածին ու լուսեղեն են եւ ունեն սսվեր:

...փայլեց կաթիլը արվեստանոցի, հրեւակի սսվերը յոթնյանց,

մի դաշ կանգ առավ, տղվեց ձյուններին գազաթի...

Հաղորակցվելով Խաչիկ Հարությունյանի արվեստին՝ մտաբերում են մեր միջնադարյան սաղեղու-մանրանկարիչներին: Նրանք իրենց սաղեղի խորհրդաբանությունը ներմուծում էին իրենց նկարների մեջ, եւ հակառակը: Խաչիկ Հարությունյանի բանաստեղծությունները, որ իրենց ներքին բովանդակությամբ խորհրդադասական-մեսաֆորիկ են, համալրում, լուսաբանում են նրա նկարները, եւ հակառակը:

Ասում են նաեւ, թե անունը մարդուն դասահականորեն չի սրվում: Խաչիկ Հարությունյանի դասադասում թերեւս դասահական չեն ո՛չ անունը, ո՛չ ազգանունը: Նա հայ մարդու, բոլոր իմաստներով հավասար արվեստագետի արժանադասությամբ անսրունց կրում-սանում է իր խաչը եւ իր արվեստով իր նդասն է բերում մարդու մաքրագործման եւ ազգի հարստության խորհուրդը կող հարությանը...

Խաչիկ Հարությունյանի վերաբերյալ այս փոքրիկ խոսքից հետո կուզեի «Ազգ»-ի ընթերցողին հաղորդակից դարձնել նաեւ նրա վերջին սարիների բանաստեղծությունների իմ ֆաղած փնջին:

*** Հազար անգամ հրաժեշտ եմ սվել ու հազար անգամ վերադարձել մանկություն... Ինն՝ մի՛ փնջից այնտեղ, որտեղ չկամ. ինչ շո՛ւտ ծերացավ մանկությունս...

*** Մանկության մեջ դողերոցով փորձում եմ ճաշակել մեղիի համը: Ծանադարհին առաջին իսկ դասահած արահետը փրկության ուղի է թվում, առաջին իսկ դասահած կինը՝ սեր...

Հետո դարձվում է, որ ամեն ինչ դառնահամ է...

*** Ուզեցի հոսել գետի ջրերի հետ. գետը հունը փոխեց, ծով չհասավ:

*** Լուր հառաչանք կա անձավներում մեր հոգու ու մի արեւ. մե՛նք կաղված են մի շրթայով...

*** Կյանքիս սարդոսայնում լուրջությունը հիմա արձաթ մորմոք է հյուսում...

*** Շալակած սանում եմ մի բեռ. ո՛չ ծանր է, ո՛չ թեթեւ: Տանում եմ ու չեմ հիշում՝ որտեղից այն վերցրի, սանում եմ ու չեմ հասկանում. գուցե ճանադարհը գիտի:

*** Օրվա ծիծաղը արսույսը սարավ. մի փետուր մնաց գիշերվա դիմաց...

*** Եթե ֆեզ թվում է, թե թեւաթափ ես լինում, ուրեմն ճանկան, որով ֆայլում ես, սանում է դեմոկրատիկ սկիզբ...

Գաբրիելե Պյատկյավիչայտե-Բիտե

Լիսվական գրականության դասական Գաբրիելե Պյատկյավիչայտե-Բիտեն ծնվել է 1861 թ. մարտի 18-ին Լիսվայի Պանենեժիսի շրջանի Պուգի-նիցկի գյուղում: Նրա գրչին են դասանում «Մանուներ» դասակարգման, «Վիկենե», «Ի ցույց Աստու» վիդակների, «Վաճառված երջանկություն» դիտարկների ժողովածուները: Նա դարձրեց Լիսվական դասագրքերի հեղինակ է նաև: Դեռևս երիտասարդ տարիներից զբաղվել է նաև ֆադախականությամբ՝ անդամագրվելով լիսվական ֆրիսոնյա-դեմոկրատական կուսակցությանը: 1920-ին ընտրվել է Լիսվայի Սեյմի նախագահ: 1924-ից հիվանդության պատճառով թողել է ֆադախականությունը և զբաղվել միայն ստեղծագործական աշխատանքով: Մահկանացուն կնքել է հայրենի Պանենեժիսում՝ 1943-ի հունիսի 14-ին:

Գաբրիելե Պյատկյավիչայտե-Բիտե 1935

Տիգրան Երկաթ

Գաբրիելե Պյատկյավիչայտե-Բիտեի հողվածը նվիրված է հայ աղանդավոր լրագրող և ֆադախական գործիչ Տիգրան Երկաթի (Կարապետ Պիլեզիկյան, 1870-1899) կյանքին և հայրենասիրական գործունեությանը:

Տիգրան Երկաթ. այս անունը մեզ լիսվացիներին, միանգամայն անծանոթ է: Սակայն որքան մոտ է մեզ և ինչպես այն մեզ: Մոտ և դասվելի, ինչպես յուրաքանչյուր ազնիվ անհատ, որ համարակալություն է ունեցել ձայնը բարձրացնելու այս աշխարհում սիրող անարդարությունների և անարգանքների դեմ: Սա մի հայ գրողի գրական կեղծանունն է: Նրա իսկական անուն-ազգանունը Կարապետ Պիլեզիկյանն է, սակայն մեզ նրան կանվանենք աշխարհում հայտնի անվամբ, անվամբ՝ որը նրան թաքցնում էր իր իշխանություններից: Արդեն հենց այն, որ նա ֆողարկվում էր կեղծանվամբ, մեզին յուրաքանչյուրին հիշեցնում է նրա իրական վիճակի մասին: Այնպես որ, Տիգրան Երկաթն էլ դասկանում է մի ժողովրդի, որը նույնիսկ, գուցե ևս ավելի ծանր շրջաններ է կրում, ինչպիսիք մենք:

Հայաստանը մի փոքրիկ երկիր է, որ զսնվում է Արեւմտյան Ասիայում՝ հանրահայտ Արարատ լեռան մոտ: Հին ժամանակներում հայերը ազատ և համեմատաբար ավելի զարգացած մշակույթ ունեցող ժողովուրդ էին: Արդեն 4-րդ դարում նրանց մեջ սարածվեց ֆրիսոնեությունը, ստեղծվեց ու ծաղկեց գիտական ու կրոնական գրականությունը: Այդ ժամանակներից հայերն արդեն կասաբել էին Ասվածաճնչի թարգմանությունը: Սակայն արդեն 13-րդ դարում մեզ հայերին սրկացված ենք սենունը: Հանգիստ չգտնելով հայրենիքում՝ նրանք սկսում են ցրվել օտար երկրներով, հիմնականում որդես վաճառականներ, և այդ վաճառականները օտարերկրացիների մեջ բարի անուն են վասակում, ավելի լավ, քան հույներն ու հրեաները: 13-րդ դարում նրանց արդեն հանդիպում ենք Լեհաստանում: Մեր Յոգայլուն հաստատում է այն արժանությունների մասին, որոնք նրանց էին շնորհվել Պիատկյավիչայտե-Բիտեի կողմից: Հայկական երկու գունդ Գրյունվալդի ճակատամարտին խիզախորեն մարտնչում են մեր կողմում և օգնում հաղթել խաչակիրներին: Ընդհանրապես հայերը, ուր էլ որ նրանց ճակատագիրը փոխվի, բարի անուն են վասակում, ամենուր հասկալից հայտնի են իրենց ֆադախությամբ: Բավական է հիշել հերոս Բագրատիոնի կամ թեկուզ նախարար Լորիս-Մելիքյանի:

Ֆելիս Բախչինյանը ծանաչված դերասան Դոնասա Բանիոնիսի և նրա ժնկնոջ հետ Գաբրիելե Պյատկյավիչայտե-Բիտեի թանգարանի մուտքի մոտ

Եվ չնայած նրանց հերոսների անունները երբեմն բարձր են հնչում ողջ աշխարհում, սակայն նրանց հայրենիքը առաջատար է ծանր լծի տակ: Այսօր Հայաստանն ունի երեք միլիոն բնակչություն, որոնցից մեկ միլիոնը ռուսների, մնացածը Պարսիկների ու թուրքերի տիրապետության տակ են: Վերջիններիս լուծող Պարզալիս սղանում է դժբախտ ժողովրդին: Այդ դասառնակ զարմանալի չէ, որ նրա գրականությունն անկում է առել, լեզուն գրեթե մոռացվել, չնայած այն վերածնելու փորձը միտ էլ ավելի քան մեծ է եղել:

Արդեն 1565 թվականին Վենետիկում հիմնադրված ենք սենուն հայկական մի տղազարուն, սակայն գործնականում այն տղազարուն ոչինչ չունե: Դրա բացվելուց հարյուր տարի հետո զսնվեց հայրենիքի իսկալից սիրող մի մարդ՝ Մխիթար անունով, որը միաբանություն հիմնեց ժողովրդի ընկճված ու զին բարձրացնելու համար: Այդ միաբանության շնորհիվ աշխատանքն սկսվեց, հայտնվեցին ոչ միայն եվրոպացի գրողների կարեւորագույն աշխատությունների թարգմանությունները,

այլև՝ սեփական երկիր դասական հուշակոթողների մասին յուրաքանչյուր գիտական աշխատանքներ և հետազոտություններ:

Մոռացության չմասնվեց նաև ազգային ոգով երիտասարդության դաստիարակությունը: Երբեք է, դասանցվեց ավելի քան հարյուր տարի, մինչև այդ սերները սկսեցին հասունանալ իր քաղաքացիական, քաղաքացիական կյանքում ու գործունեությունում սկսվեց միայն 19-րդ դարում: Արդեն 1888 թվականին հայերը Կոստանդնուպոլսում և Թիֆլիսում հրատարակում են 40 թերթ: Այդ ժամանակ ծաղկում է նրանց գրականությունը, ավելի քան ի հայտ գալիս իրենց սառնալիկ երկիրն իրապես սիրող և իրենց գործունեությունում ու կյանքում հայրենիքի երջանկությանը նվիրաբերող երիտասարդ մարդիկ: Նրանց մեջ ամենադասավոր սերը դասկանում է անցած տարի վախճանված Տիգրան Երկաթին: Նա հենց Հայաստանի մարմնավորումն է՝ ամենի կողմից լված և վիրավորված: Հայերը երբեք չեն մոռանա նրա գործունեությունը թե՛ որդես հայրենասերի և թե՛ որդես գրողի: Այդ նա էր, որ ողջ աշխարհին ծանոթացրեց Հայաստանի դասական ու գրականությանը: Նա միակն էր, որ նույնիսկ ծանրագույն դժբախտությունների ժամանակներում չհրաժարվեց իր մայր հայրենիքը ազատ և անկախ երազանքից:

Տիգրան Երկաթը ծնվել է Կոստանդնուպոլսում՝ հարուստ ընտանիքում: Փոքր ժամանակ նրան բոլորը գովում և սիրում էին: Չորս տարեկանում կորցնելով հորը՝ նա հայտնվեց իր մորական տղայի տանը: Վերջինս բարձրակարգ անձնավորություն էր, դասական և արվեստի գիտակ: Տիգրան Երկաթն իր դասական ուսումնասիրում էր կենդանի աղբյուրներով՝ տղայի հետ Կոստանդնուպոլսի տղայաներով զբոսնելիս: Պատկ էլ չէր մոռանում երեխային տանել ծով, ֆադախից դուրս՝ այդպիսով նրա մեջ բնության հանդեպ սեր արթնացնելով:

Տիգրան Երկաթն առաջին գիտելիքները ձեռք բերեց հայոց լեզվով, որով նրան սովորեցնում էին թանկ գնահատելի հայրենիքի գաղափարները: Երբ լրացավ նրա տարիքը, մայրը որդուն տարավ Ֆրանսիա, որտեղ նա ավարտեց ուսումը՝ փորձելով հնարավորինս լավ յուրացնել իր համար օտար լեզուն, որդես լի կարողանար դրանով նկարագրել իր հայրենիքի բոլոր դժվարությունները և այդ մասին տեղեկացնել ողջ աշխարհին:

Ուսումնառության վերջին տարիներին հիմնականում զբաղվում էր փիլիսոփայությամբ, սոցիոլոգիայով և ֆադախականությամբ: Սիրեց Ռենանի գործերը, խորությամբ ընկալեց Բեկոնի, Սոյեմսերի, Նովիկովի, Տենին, Ստենդալի: Այս հեղինակներից յուրաքանչյուրին շարժառիթ մեկ օր էր նվիրում, իսկ տղայությունները ջանադրաբար գրի էր առնում: Ահա մի հասկած այդ գրառումներից.

«Չորեքշաբթի: Նովիկով: Ինտելեկտուալ տղայք: Նրա մտավոր զարգացման կենդանի աղաքցույցը՝ ժողովրդի լեզուն: Չարգացման բարձրագույն աստիճանի է հասել այն լեզուն, որը փափուկ է, բայց միևնույն ժամանակ հնչող, որը կարող է համառոտ բառերով քան զաղափարներ արտահայտել: Իսկ ևս դեռ է մշակում ինձ իրենց»

նեմ, որ ևս, ամրելով Աստու այս աշխարհում, դեռ է յուրացնում օտար լեզուն: Այն դեռ է ինձ օգտակար լինի ոչ միայն առօրյա կյանքում, այլև դեռ է գարդարի երկրում ու գույցներում արտահայտած իմ մտքերը: Ուստի ևս դեռ է մշակում հոգ սանեմ դրա մասին, ամեն օր վերննթերցեմ Ռասին ու Վոլտեր և ժամեր նշանակեմ այդ լեզվով գրելու համար: Միայն այդ կերպ ևս կարող եմ այն յուրացնել զինու և մի նման, որ ամեն օր խնում և ուսում եմ»:

Դեռ նոր էր Տիգրան Երկաթը բոլորել սասնուք տարին, երբ սկսեց հողվածներ գրել ֆրանսիական թերթերում հայերի և թուրքերի կյանքի մասին: Այդ հողվածները շուտով ընթերցողի ուշադրությունը գրավեցին երիտասարդ գրողի կողմը: Փարիզում զսնվող Միջազգային ինստիտուտը 23-ամյա երիտասարդին հրավիրում է դասախոսություններով հանդես գալու թուրքերի կյանքի տղայանների մասին: Մարդկանց բազմությունները ժամերով լսում են Թուրքիայի դասական և բարոյական էվոլյուցիայի մասին արտահայտիչ դասախոսությունները: Այդպիսի ընթերցումներից հետո քան ֆրանսիացիներ և ընդհանրապես լուրջ գործիչներ փորձում են ծանոթանալ իրենց համար հեռավոր և օտար երկիր այդ արտասույր գիտակի հետ:

Բայց այդ նույն ժամանակ, երբ Տիգրան Երկաթ անունը հայտնի է դառնում, նա կորցնում է իր կարողությունը, որը տղայանավորված էր Թուրքիայի սնեստական հեղաճյուղամբ: Այդ ժամանակվանից երիտասարդը, որ մեծացել էր ուկեզօծ օրորոցում, դաժանագույն կարիքի մեջ էր հայտնվելու, ինչն էլ անմիջապես ֆայտայում է նրա առողջությունը: Նյութական ծանր վիճակի դասառնակ նա դեռ է թողնել Փարիզը, որտեղ նրան հրաշալի հաջողվում էր աշխատել իր քաղաքի հայրենիքի: Թերթերը տղազարուն էին նրա բոլոր հողվածները, որոնցում երիտասարդ հերոսը իմացության ու սրի ամենայն ճիգերով ջանում էր աշխարհի համակարգը շահել մեծավորների հանդեպ:

Կոստանդնուպոլսում նրան՝ որդես հայտնի գրողի, բարեկամաբար են դիմավորում թուրքերն ու ֆրիսոնյաները: Նա ոչ մեծ դասուն է ստանում ֆադախի մարտությունում և, բացի այդ, նաև թուրքական մի դարձում դասունություն է դասավանդում:

Արդելով Կոստանդնուպոլսում՝ նա կարողանում է օգտագործել իր ծանոթությունները թուրք գրողների, ուկեմներին[1], դերվիշների հետ: Կարող է Դուրանը՝ մեկնաբանությամբ, և հրաշալի հողվածներ է ուղարկում Ֆրանսիա թուրքական և հայկական գրականության մասին: Միևնույն ժամանակ սկսում է տղազարվել «Հայրենիք» հայկական թերթում, որը հրատարակվում էր Կոստանդնուպոլսում, սակայն հետո արգելվում է սուլթանի կողմից: Տիգրան Երկաթը, հասկանալով, որ ազգի վերածնունդը ավելի արագ է կատարվում բարոյալից մաքուր և իր դասականություններն իմացող երիտասարդության դաստիարակման միջոցով, գրում է «Մանկան հողին» հրաշալի հողվածը, որը հողեքանական խոր ընթերցում է արտահայտում: Այդ արտահայտում նա հզոր խոսքով արտահայտել է սերը բարոյականության և հողեքանականության հանդեպ և իր ժողովրդին մասնաճեղ ազատ ու ազնիվ որդիներ դաստիարակելու ուղիները:

Գաբրիել Պյատկյավիչայտե-Բիտե

⇒ **Պ** Այդ աշխատանքով է սկսվում երիտասարդ գրողի սխրագործությունը, որին նա նվիրաբերեց իր կյանքը: Նա միշտ խորապես համոզված է եղել, որ իր ժողովրդի առաջնական երջանիկ է լինելու:

Հենց այդ ժամանակ Փոֆր Ասիայում հայերի ահավոր կոտորածի մասին լուրը հասնում է Կոստանդնուպոլիս: Այդ իրադարձություններից խորապես ազդված՝ նա՝ «Իմ երկերը կգործեն ականների դեմ» խոստովանելով, սենդազին ձեռքն է վերցնում գրիչը: Եվ այդ ժամից իր համար ընտրում հայկերի կեղծանունը: Տիգրանը հին հայերի մի խիզախ թագավորի անունն է, Երկաթ՝ հայերեն համանուն մետաղի անվանումը: Իսկապես, այդ ժամանակվանից, արդեն չվախենալով ոչ թուրքիայում կիրառվող սարսափելի խոցանակումներից, ոչ մահից, իրեն ամբողջովին նվիրում է ժողովրդի կարիքներին:

1896 թվականին ֆրանսիական «Revue des Revues» թերթում կարդում ենք նրա հետևյալ միջոցը.

«Հայ գրականությունը միաշնչավոր է ողջ ժողովրդի ճակատագրին: Խեղդված մեզ համար օտար երեք իշխանությունների ձիրքներում, որոնք ջանում են ճնշել ոտի տակ մեր նույնիսկ ամենափոքր փորձերը, մենք չենք կարող գոյատևել առանց դաշնակցի: Հայերի համար դեռ կզան ողբերգական օրեր: Ես չեմ կասկածում, որ աշխարհի բոլոր քաղաքակրթությունները կանհետանան, ովքեր համակրում են մեզ եւ կարեկից են մեր դժբախտություններին: Մենք նրանց չենք մոռանա եւ, հավանաբար, հանուն նրանց աղաչաբան կներենք բոլոր նրանց, ովքեր արհամարհել են մեր ազգային ինքնագիտակցությունը եւ ունակվում են վճարել մեր արյան յուրաքանչյուր կաթիլի համար: Արժույթների եւ Գաղարկության օրհաներ. ոչ թե օտարների, այլ մեր մեջ ուժեր կփնտրենք: Հայաստանը ճնշված է սարսափելի կոտորածով եւ նյութական ավերածությամբ, որը հնարավոր չէ հաղթահարել նույնիսկ 20 արվա աշխատանքով: Ամբողջ վեց ամիս մեռյալների եւ ողջների համար միակ ծածկոցը կլինի դա՛հ ձյան ցեղերը: Սա մեր դաստիարակության ամենաահավոր էջերից մեկն է... Սթափվեմք: Միայն մեկնելու հանդեպ մեծ սիրով, միայն միմյանց հետ մեծամարտով եւ օտարներից հեռանալով, միայն մեր մեղքերի համար զոջալով, միայն Եվրոպայի ինստիտյուցիոնալ ցարժումը յուրացնելով եւ դրան հետեւելով, միայն մեր թեմա-բարբարոսների ոգին լավ ճանաչելով ձեռք կբերենք մեզ անհրաժեշտ ուժը: Այդ դեպքում, եթե նույնիսկ վստահ չստանանք, մենք կկարողանանք այն հաղթահարել մեր ձեռքերի ճկունությամբ եւ մեր ոգու զորությամբ»:

1895 թվականի առաջին նորից հեղվեց հայերի արյունը: Մի խումբ կրիստոնոսներ խնդրեցին խնդրանքով դիմել սուլթանին, որոնք նա կատարեց այն խոստումները, որ սվեյ էր 1877 թվականին Բեռլինյան վեհաժողովի ժամանակ: Թուրքերը խնդրողներին դասախանեցին ոչ թե բառերով, այլ՝ սրով: Կոստանդնուպոլսում սկսված կոտորածը ավելի ուշ սարածվեց նաեւ դեպքի մյուս ֆոնդներում:

Տիգրան Երկաթն այս անգամ իր հայրենիքի ցավերի մասին աշխարհին սկսեց տեղեկացնել անգլիական «Times» թերթի միջոցով՝ նկատի առնելով դրա լայն տարածումը: Նաեւ տեղեկացնում էր բոլոր դեպքերին, որոնք հյուրընկալվում էին Կոստանդնուպոլսում: Նա նաեւ երազում էր մի մեկուսի անկյունում հայրենի օջախ ստեղծելու մասին, որը ամենից կսիրեի համախմբվել հանուն վերածննդի: Հուսով էր օտարների մեջ ազնիվ այրեր գտնել, որոնք՝ որդես ազատության իսկական առաջալույս, ձեռք կնշխարհում սրկացված ժողովրդին:

Սակայն հայրենակիցների մի մասը, որ ավելի սափարյուն էր, օգուտ չէին տեսնում այդպիսի դանդաղ գործունեության մեջ՝ 1896 թվականին դաշնակցիկով ներխուժեց թուրքական բանակ, սղանեց մախաբահին եւ սղանաց դաշնակցները ամբողջ ցեղը, հասավ ընդհուպ սուլթանին եւ օտար դեպքերի դեպքում նրանց ղեկավարել իրենց ցանկությունները, այսինքն՝ վերադարձնել հայերին արժանի եւ խոստացված իրավունքները: Վախեցած իշխանությունները համաձայնում են բոլոր դաշնակցներին, սակայն հենց որ նրանք ցրվում են, հենց Կոստանդնուպոլսում ավելի սարսափելի ջարդով են դասախանում: Միայն նրանք, ուն մոտ դաշնակցներով ականներ կային, կարողացան մի ֆանի ժամ դաշնակցները թեմա-մական ավազակախմբերից:

Այդ օրը Տիգրան Երկաթի եղբայրն աշխատում էր բանկում, իսկ ինքը՝ Տիգրան Երկաթը, դասախոսում էր թուրքական դպրոցում եւ իրարանցումից առաջ հազիվ հասցրեց վերադառնալ: Կարելի է հասկանալ, թե ինչ ծանր օրեր էր նա երեք երկար օրեր դիտում իր եղբայրների կոտորածը: Հիվանդանալով եւ զգալով, որ իրեն բոլոր կողմերից լրեսներ են ցրադաշնում, նա փախչում է Գերմանիա: Այրում է իր ձեռագրերից ցատերը: Հնարավոր եղավ Փարիզ ուղարկել դրանց միայն մի փոքր մասը:

Կարտե Պիլեգիլձյան

Փարիզում Տիգրան Երկաթն ամբողջ ժամանակը նվիրում է իր հայրենակիցների դժբախտությունների նկարագրությանը: Այդ ժամանակ նա գրչին դասկանող ցառ հոդվածներ են լույս տեսնում: Ամենակարեւորներն էին՝ «Պայքար Կրեցի համար», «Պայքար Մակեդոնիայի համար», «Մեր օրերի հունական Արիստոֆանը», «Հունաստանի միլիոնատերերը» եւ այլն:

Հենց այդ ժամանակ էլ Փարիզում աղորդ ամերիկացիները մեծանացան երիտասարդ գրողի հետ եւ նվաճեցին նրա համակրանքը: Նրանք մեկ անգամ չէ, որ նրան հնարավորություն են տալիս հրատարակայնորեն հանդես գալու եւ կենդանի, ոգեւունչ խոսքով արեւ նվաճելու՝ ի գորակցություն անարդարացիորեն վիրավորված իր եղբայրների:

Այստեղ նա կրկին հանդիպում է Կլարա Բարսոնին՝ Ամերիկյան Կարմիր խաչի ընկերության նախագահին, ում դեռեւս ավելի վաղ ծանոթ էր Կոստանդնուպոլսից: Այդ բարձր բարոյականության եւ անսովոր խիզախության սեր կինը եկել էր օգնելու կոտորածից եւ կողոպուտներից հետո ողջ մնացած հայերին: Այդ ժամանակ նա այդ դժբախտներին 300000 դոլար բաժանեց եւ այդպիսով կարողացավ տուժածների մեջ աշխատելու եւ իրենց բարեկեցության մասին հոգ տանելու ցանկություն արթնացնել:

Նրա ուժերը հալվում էին օրեցօր, եւ նա համաձայնեց գնալ Եգիպտոս, իր եղբայրների մոտ: Հուսով էր այնտեղ ամրադնդվել: Մեկնումից անմիջա-

րեն առաջ նաեւ լուր ստացավ, որ Հունաստանի թագավորը դասախանում է իրեն այցելել:

Տիգրան Երկաթը խնդրեց նորից գերազանցությանը իրեն այդ դասախան չարժանացնել, ֆանի որ ինքը հիվանդ էր եւ չափազանց սկառ: Դա միայն միջոց էր խուսափելու թագավորական ողորմածությունից: Տիգրան Երկաթը վախենում էր, որ թագավորի անձը կարող էր իր վրա ուժեղ տղավորություն թողնել, իսկ ինքը դասախանում էր ֆնադասել նրան իր երկերում: Շուտով լույս տեսան նրա երկու հոդվածները՝ «Աթենի գերեզմանները» եւ «Ինչպես խաբվեցին հույները»: Այդ աշխատանքները հսակ կերպով ողջ աշխարհին մասնագում են հույների դասախան իրական դասախանները: 1897 թվականի առաջին Տիգրան Երկաթը լեց Հունաստանը: Նրան հայրենիքից ուղարկված ծաղիկներով ճանապարհեցին իր հայրենակիցները:

Ալեքսանդրիայում նրան նույնպիսի հանդիսավոր ընդունելություն էր տղասվում: Բոլորը դասախան էին արժանացնում նրան այն խիզախ ոգու համար, որն այդպես ցայտում զգացվում է նրա երկերում, եւ որը ի գորու եղավ վերածնել ճնշված հայրենակիցների արեւը: Եվ հիմա, երբ նրա հոգին ասփճանաբար հեռանում էր մարմնից, նրա ազդեցությունը մարդկանց վրա միայն աճում էր:

Մահից անմիջապես առաջ եւս մեկ անգամ նայում է ծովին եւ երկնի հեռավոր եզրերին: Սակայն նրա մտքերը հեռվում էին: Երեք անգամ հիշատակեց հեռվում գտնվող սիրելի օրհորի անունը: Հետո, ծանր հառաչելով, արաբերեց. «Ֆրանսիա: Ֆրանսիա: Աթենք: Աթենք», - եւ այլեւս չկար այն գեղեցիկ, ուժեղ հոգին: Մոր ձեռքերում հանգչում էր միայն նրա սառը մարմինը:

Դա տեղի ունեցավ 1899 թվականի դեկտեմբերի 1-ին: Ամբողջ աշխարհի թերթերը հիշատակեցին նրա անունը, ահա եւ մենք՝ լիսվացիներս, թեկուզեւ ուշացումով, նրա գերեզմանին այս փոքրիկ նվերն ենք դնում: Եվ թող ֆո մասին հիշողությունները, ազատության հերոս, աղբյուր հեռավոր, զուցե եւ քեզ միանգամայն անհայտ ժողովրդի մեջ:

«Աստղ» («Չախ») հանդես, 1902 թ., 3-4
Լիսվազից բարձրագույն
ՖԵԼԵՐՍ ԲԱՆԾԻՆՅԱՆԷ

[1] Ուլեմ - գիտական ասիճան, որի բարձր իմաստը՝ գիտուն, արաբերեն:

Հայ պատանի երաժիշտները մուսկովյան փառատոնում

Հոկտեմբերի 1-ին մեկնարկեց «Մուսկովյան հանդիպումն է բարեկամներին» միջազգային փառատոնը՝ Ռուսաստանում կազմակերպվող մանկական ստեղծագործության ամենաերկարատև միջազգային փառատոններից մեկը: Այս տարի այն դարձավ 20 արեկան, նրա դասախանումը 2004 թվականից ի վեր ոչ մի տարի չի ընդհատվել: Մինչ այժմ փառատոնին մասնակցել են երեխաներ ԱՊՀ բոլոր դեպքերից (բացի Թուրքմենստանից) եւ 50-ից ավելի երկրներից, Մուսկովյան եւ Մուսկովյան մարզի լավագույն բեմերում ելույթներ են ունեցել մոտ 45000 երիտասարդ տղաներ եւ կուլեկիկներ (գործիչային մեկնակատարներ, դիրիճորներ, կոմպոզի-

տորներ վոկալիստներ, նվագախմբեր, դասախաններ, երգչախմբեր, կրկեսային ստուդիաներ):

Այս տարի փառատոնին մասնակցում են 149 դասախան երաժիշտներ ինքը երկրից (Հայաստան, Նորվեգիա, Սինգապուր, Կոստա-Ռիկա, Ղազախստան, Ուզբեկստան, Բելառուս, Ռուսաստան, Թուրքիա): Հայաստանից մասնակցների թիվը 11 է՝ **Արամ Ասմանզուլյան, Մարի Դանիելյան, Սվետլանա Հակոբյան, Էդգար Մխիթարյան** (դաշնամուր), **Արսեն Բալայան, Տիգրան Գաղարյան** (կլառնետ), **Եվա Կարդանյան** (ֆանոն), **Արամ Հունանյան** (վոկալ), **Եվա Գալստյան** (սրմբոն), **Էդգար Գաղարյան** (հոբոյ) եւ **Նարեկ Կանգաղյան** (դուդուկ):

Բրիտանահայ Միության բողոքի ցույցը Լոնդոնում

2023 թվականի սեպտեմբերի 24-ին Բրիտանահայ Միությունը անցկացրեց իր հերթական խաղաղ ցույցը Ուայթհոլլում՝ Մեծ Բրիտանիայի վարչապետի նստավայրի դիմաց (10 Downing Street): Այս բողոքի ակցիան կազմակերպվել էր սեպտեմբերի 19-ին Արցախի անգն խաղաղ բնակչության դեմ ադրբեջանական ռազմական հարձակումից հետո: Բրիտանիայի սարքեր կողմերից ժամանած 200 ցուցարարներից բաժանված շարքերը հնարավորություն ունեցան ազատորեն արտահայտելու իրենց մտքերը բարձրախոսով: Իսկ կազմակերպողները դասադասվել էին դասադասված՝ ՄԱԿ-ի մանդատով միջազգային խաղաղադատական Արցախի եւ Հայաստանի սեղակայելու դաժանությունը, ինչպես նաեւ դասադասված Ադրբեջանի եւ նախագահ Իլհամ Ալիևի դեմ դասադասված կիրառելու կոչերով:

Բողոքի ակցիան նույնպես բրիտանական հանրության եւ լրատվամիջոցների ուշադրությունը հրավիրել Արցախում ադրբեջանական զինուժի կողմից 120 հազար բնիկ հայության՝ 30,000 երեխաների, 9,000 հազարանոցների եւ 20,000 սարքերի փախույթի եւ ֆիզիկական ոչնչացման վրա: Ինչպես հայտնի է, ռազմական գործողությունների առաջին իսկ օրը դաժանաբար սղանվել են հարյուրավոր հայ բնակիչներ (գլխաքանդներ, որոնց սեռանյութերը ադրբեջանցիները հրադարակել են առցանց), այդ թվում՝ երեխաներ եւ կանայք, բազմաթիվ ռազմարդիկ զերեվարվել են, հազարավորները՝ անհետ կորել են: Մարդկային այս ողբերգությունն արձագանգում է 1915 թվականի Հայոց ցեղասպանությանը:

Լոնդոնի կիրակնօրյա ցույցի ժամանակ հարցազրույցների ընթացքում՝ մասնակիցներից մեկն ասաց. «Իմ անունը Հուսեյին է, ես ազգությամբ թուրք լուսանկարիչ եմ նկարիչ եմ: Միացել եմ այս ակցիային, որովհետև զորավոր կանգնեմ իմ հայ բարեկամին եւ համայն հայությանը: Ես ձեզ հետ եմ ամբողջ օրս: Անընդունելի եւ սարսափելի է այն, ինչ այսօր կատարվում է Լեռնային

Ղարաբաղում: Ազգանունս Օնյառյու է եւ նույնանուն առջանց էջեր ունեմ: Ես ցանկանում եմ այս նկարները հրադարակել իմ էջերում եւ լայն հասարակությանը իրազեկել հայ ժողովրդի ցեղասպանության մասին»:

Մեկ այլ ցուցարար՝ լոնդոնաբնակ հայուհի **Վիոլե Դարիբյանն** իր խորը մտադրությունը հայտնեց ծավալվող ողբերգական իրադարձությունների վերաբերյալ. «Լուսն եմ սարսափելի լուրերը եւ այստեղ եկել եմ՝ աջակցելու մեր ազգին: Հույս կա, որ Արցախը կփրկվի: Արցախահայությունը փառասեր ու ծարավ անցկացրին ինը երկար ամիսներ, իսկ հիմա կոտորվում են: Լուսն եմ, որ սներ են

այրվում, մարդիկ են սղանվում: Ինչո՞ւ չեն թողնում, որ մեր ժողովուրդը խաղաղ ադրբեջանի է վարձակալվում այս ադրբեջանում: Ես մասնակցում եմ այս բողոքի ակցիային, որովհետև իմ ձայնը լսելի դարձնեմ: Ինչպե՞ս կկարողանամ կոզմենտեր դադարեցնել համար»:

Առաջին անգամ բողոքի ակցիային մասնակցեցին սասնյակ հայ երիտասարդ ուսանողներ՝ Ֆրանսիայից, Բրիտանիայից, Հայաստանից, Ռուսաստանից եւ Ուկրաինայից, որոնք սովորում են բրիտանական համալսարաններում: 21-ամյա ուսանող **Թովմաս Գուլյանը**, որը սեւել էր առջանց բողոքի ակցիայի գովազդները, ասաց. «Կցանկանալի, որ այս ամե-

կակի ստանդարտ է եւ կեղծավորություն, դա անընդունելի է»:

Զնայած շարունակվող ցեղասպանությանը եւ հունամիսար ճգնաժամին, Մեծ Բրիտանիան հիշավի շարունակում է սնտեսական, փառաբանական եւ ռազմական լայն համագործակցությունը ադրբեջանական ռեժիմի հետ: Ադրբեջանը անարգել գեմբ, ռազմական սեխնոլոգիաներ է գնում առնվազն 18 երկրներից, այդ թվում՝ Ռուսաստանից, կարծես առոչինչ՝ ռուսական գազը եւ նավթը վերափաթեթավորում եւ վաճառում է ԵՄ երկրներին՝ այդ կերպ միջազգային շուկայում բարձրացնելով իր վարկանիշը:

Լոնդոնյան ցույցի ընթացքում հարյուրավոր թուրքիկներ բաժանվեցին ՉԼՄ-ների եւ մանուկի ներկայացուցիչներին՝ բրիտանական հանրությանը եւ օստերկրյա այցելուներին՝ իրազեկելու ադրբեջանական ռեժիմի կողմից շարունակվող ցեղասպանության եւ արցախահայության ողբերգության մասին: Բրիտանահայ Միությունը նաեւ բաց նամակ ուղարկեց **Մեծ Բրիտանիայի կառավարությանը՝ վարչապետ Ռիշի Սունակին, արգործ եւ դաժանության նախարարություններին ի մեջ այլոց դաժանեցնելով.**

◆ **Հին եւ նոր հայ փառաբանական դասադասների եւ գերիների ազատ արձակումը,**

◆ **Մարդասիրական օգնություն հասցնել արցախահայությանը,**

◆ **դադարեցնել Ադրբեջանի հետ ռազմական, սնտեսական համագործակցությունը,**

◆ **դասադարձել եւ դաժանեցնել Ադրբեջանի կառավարության անդամներին ռազմական հանցագործությունների համար:**

Բրիտանահայ Միության կողմից կազմակերպվող բողոքի ակցիաները կշարունակվեն առաջիկա շաբաթների ընթացքում:

Լոնդոն, ՆԱՏԱԼԻԱ ԱՎԱՆԵՏՈՎԱՆ
Բրիտանահայ Միություն
info@britisharmenian.org
https://www.facebook.com/BritishArmenian

Արցախի «մեծամեծերը» գաղթի ժամանակ նաեւ «տրակտորներ» են դուրս բերել

Արցախից Հայաստան ձգվող գաղթի մի փունջի հարյուր կիլոմետրանոց դժոխային ճանապարհը, դարձվում է, նաեւ գյուղատնտեսական նշանակության սեխնիկա է հասել: Դրանք սակայն ոչ թե մարդիկ են սեղափոխել, այլ դարձադաժան դուրս են բերվել Արցախից: «Ազգ»-ի երկօրյա դասադասված իրազեկում փրկված ու գաղթի եռօրյա ճանապարհ անցած գյուղացիներն աննկարագրելի ցասումով էր դասադասում, թե որոնքն են ինչպես էին փրկվում իրենց ունեցվածքը (թե ոչ թալանը)՝ այն հավասարեցնելով մարդկային կյանքին: «Մեր կողմից «սրակսորներ» էին գալիս: Մտածում էի՝ Տեր Ասված, այս էս սեխնիկայի

փոխարեն նվազագույնը 3 մարդասարկան մեկ բեռնատար մեքենա կարող էր գնալ ու կյանքեր փրկել... Բայց, փաստորեն, 9 ամիս սոված դաժան մարդկանց ու «սրակսորը» կարելի էր նույն մտարին դնել», - դասադասում էր գալիս արցախցի:

Մեր հարցին, թե ժողովուրդն ի՞նչ էր խոսում, ո՞ւմ սեխնիկան էր «գաղթի» ճանապարհ անցնում, արդեն փոքր-ինչ վրդովված տոնով ու ամբողջությամբ Արցախի բարբառով վրա բերեց բռնի սեղադասված մեր հայրենակիցը.

«Լոխ էլ գյուղում են, թա հումն ա իլալ»:

Մեր գյուղակիցը դասադասում, թե ինչպես են 9 ամիս շարունակ ամեն օր միս կերել: Բայց առաջին հայացքից ճոխ թվացող սննդակարգը, իրականում այդքան էլ չի համեղ է եղել: «Մի մեծամեծ, շատ բարձր դասադասյա, ըստ երեսույթին իմանալով, թե մեր գլխին ինչ գուլում է գալու, իր ֆերմայի՝ 30 սարեկան անասունները մորթեց ու դա, լավության անվան սակ, բաժանեց մարդկանց: Նախ «բաժանել» ասածը

շատ ճոխ է, որովհետեւ էր միսը մեքենա առնում էին՝ 4000-5000 դրամով, բացի այդ՝ դա միայն միս հոս ու սեւ ուներ. ոչ համն էր դիտարկում, ոչ էլ՝ ուտել էր հնարավոր», - մեքենա՝ մեքենա՝ լրագրողներին, դիմելով հորդոր-խնդրանքով՝ դարձել, թե Արցախի դասադասյաների («մեծամեծերի») իր բառն է՝ **խմբ.** երեխաներն ու ընտանիքի անդամները որսե՞ր են եղել դասադասված օրերին կամ բլրկադայի ընթացքում ինչպե՞ս են դուրս եկել Արցախից:

Արցախի բանակի՝ հակառակորդին անցած ավարը կարող է նաև մեզ վրա կրակել. փորձագետ

Արցախը հայաթափելուց, կաթիսուլացնելուց առաջ Ադրբեջանը նախ սանրել էր հայկական երկրորդ դասի զինամասերը: «Ադրբեջանի սարածումը զսնվող ահաբեկչական խմբավորումները վերացնելու եւ երկրի անվտանգությունը ստանալու անջատողականների զինավաճակով Արցախում երկօրյա թափուկ սկսած Բախլին հաջողվեց ոչ միայն կազմափուլել, այլև մինչև վերջին փամփուռը զինաթափել այն:

1992-ին Շուշի մասնակի կազմակերպության անունով ստեղծված Բախլին հաջողվեց ոչ միայն կազմափուլել, այլև մինչև վերջին փամփուռը զինաթափել այն:

Ուղղափառության կանոններով՝ հակառակորդից անցած ռազմավարի մի մասի հետ հենց այդպես էլ անում է թեմանակալ երկիրը: «Հակառակորդ երկրից իրենց անցած վնասված, ցարից դուրս եկած կամ արդեն արդիականությունը կորցրած զենք-զինամթերքը հաղթած երկիրը ցուցադրում է ինչ-որ դրուստ:

կում, բնակավայրի սկզբնաձևում կամ հենց ներսում եւ այլն: Սա միայն Ադրբեջանին չէ բնորոշ, բոլոր սեսակի հակամարտություններից հետո էլ կողմերը ցանկանում են ընդգծել իրենց առավելությունն ու դա ոչ միայն սեփական հասարակությանը, այլև աշխարհին ցույց տալու համար սարքեր մեթոդներ են ընտրում»,- «Ազգ»-ի հետ զրույցում ասում է ռազմական փորձագետ **Հրայր Պետրոսյանը**:

Ռազմավարի մի մասն էլ, մեր զրուցակցի համոզմամբ, Ադրբեջանը զենք-զինամթերքի շուկայում կիրառում է: Բացառում է՝ հակամարտություններից հետո ընդունված որակյալ կայի համաձայն՝ հակառակորդի՝ իրենց համար ոչ թե՛ ֆակտական զենքերը բեռն են դարձնում: «Դրա վաճառքով զբաղվող սարքեր մարդիկ, շուկայում կան...Կարճ ասած՝ զենքի

դաշնակցի միջոց կա, եւ այն կվաճառվի,- ներկայացնում է ընդհանուր մասնագետն ու ընդգծում,- դրա մի մասն էլ կարող է մեր իսկ դեմ օգտագործվել: Այո, Արցախի բանակի՝ այժմ Ադրբեջանին անցած զենքը ռազմական ազդեցությանը համար կարող է հենց մեզ վրա կրակել: Դա եւս ռազմի դասը՝ գուցե չգրված օրենք է»:

Թեև ինֆորմացիան ամբողջական չէ ու դժվար է ընդհանուր գնահատական տալ, թե թեմանում ինչ ֆակտիկա է սեսակի զենքեր են անցել, բայց սարածվող սեսայությունից կարելի է ենթադրել՝ Ադրբեջանի զինամթերքը հարստացել են մոտառահրածային զենքերով ու ոչ մեծ ֆակտիկա գրահատելով կայով: «Հիմնականում ավելի ցածր հրածային զենքեր են՝ սարքեր սեսակի ավտոմատներ, գնդացիներ եւ այլն: Զինամթերքի բա-

վական մեծ դասեր են ցուցադրում: Զնայած՝ դժվար է ասել, թե այդ զինամթերքի դասերն են արդյո՞ք դասերում թափանցում են եղել, թե՛ ադրբեջանցիները բերել, ինչ-որ արկղեր են դրել, հայաստանում արել վրան ու դա որդես ՊԲ-առաջնական ներկայացրել»:

«Ազգ»-ի հետ զրույցում ռազմական փորձագետը սեսակից հայտնեց, որ սեղանների 19-ի երկօրյա թափուկ մի ժամանակ Ադրբեջանն առաջնորդվել է 44-օրյա թափուկ մարտավարությամբ՝ առաջնահերթ կիրառելով, ըստ երևույթին, իսրայելական ու թուրքական ԱՍԹ-ներ: «Երկու օրվա ընթացքում նրանք միանգամից հաջողության չեն հասել: Նախելառաջ հարվածներով փորձել են ճնշել մեր հակաօդային դասերում թափուկ եւ հրետանային համակարգերն ու այնուհետև հասուկ նշանակության ստորաբաժանումներով առաջնալ դեղի մարտական դիրքերն ու գրավել: Բայց չկարողանալով լուծել իրենց առջեւ դրված մարտավարական խնդիրը, այն է՝ ցամաքային գրոհով առաջնալ, հետ են ֆաշվել, ինչից հետո թեմանու բանակը գործի է դրել հեռահար հրետանին ու ավիացիան: Այդ կերպ են միայն կարողացել հողին հավասարեցնել մարտական դիրքերն ու գրավել դրանք»,- ներկայացնում է Պետրոսյանը:

ՄԵՎԻԿ ԿԱՐԳՈՒՄՅԱՆ

Իմաստաբանական բարարան

Կուժ, քեզ ասեմ, կուլա, դու իմացիր

Ի՞նչ է նշանակում «Արցախը կորցրեցինք»: Ինչպե՞ս կարելի է հայրենիքը կորցնել: Հայրենիքը մանրադրամ է, ի՞նչ է: Կորցնել կարելի է խիղճը, ամոթը, հիշողությունը... Մենք Արցախը սվեցինք...

Ինչո՞ւ մենք բառերն ու արտահայտություններն իրենց բուն իմաստներով չենք օգտագործում: Միգուցե հենց դրա համար էլ ստեղծել ենք «ԲԱՌԻ ԲՈՒՆ ԻՄԱՍՍ» ու «ԲԱՌԻ ՓՈՒՆԱԲԵՐՈՎԿԱՆ ԻՄԱՍՍ» կեղծ արտահայտությունները:

Ինչո՞ւ ենք մարդկության դեմ ուղղված՝ լուրջ արտահայտությունն ու բնազդը մեղմասացորեն «էթնիկ զոհում» անվանում: Ինչո՞ւ իրենք իրենց անուններով չենք կոչում:

Ասում ենք՝ «Արցախից հազարավոր փախսականներ ժամանեցին Հայաստան»: Ախր, ժամանում են գասրալորները, բիզնես կլասի տոն ունեցող առանձնաճանաչող մարդիկ: Ժամանել կարող են մեր գլխի սակ փափուկ բարձր դնելու կարողությամբ օժտված Նենսի Փելոսիները, ծայրազավառային այցելությունների օրգանակներում Հոմերի սաստիկ վրա թեմ ունեցող Պոլիսները, սակայն ոչ՝ փախսականները, բռնազաղթվածները:

Ի՞նչ է նշանակում «հանրահավաք հրավիրել»: Հանրահավաքը խառնուրդ է, ի՞նչ է, գալա համե՞ք է: Հանրահավաքը սթափության կոչ է, ահազանգ, ազգի համար ճակատագրական վճիռներ կայացնելու ժողով է, ոչ թե «գալչկա» դնելու առիթ:

Մենք կասարելության աստիճանի ենք հասցրել ցարային բառերով չարահայտվող, սակայն ցարադրամի ներքին հնարավորություններով հարուստ Նորին գերազանցություն ԵՆԹԱՏԵԶՍԻ լեզուն: Հույսներս դրել ենք «կուլիսային դասերի» միջոցով մեզ փոխանցվող խոսուներթի վրա: Հորինել ենք ակնարկների արտահայտման ձևն ու սիմվոլների լեզուն, Եփման բազմաթիվ այլ գաղտնալեզուներ ու ծածկալեզուներ: Մենք դիվանագիտական արտահայտման միջոցին բնորոշ «ցածր բան ասելով, ոչինչ չասելու» լեզուն դարձրել ենք մեր առօրյա հաղորակության գործիք:

Գերադասում ենք խոսել ունկնդրի ընկալունակությունը փորձության ենթարկելու լեզվով, հույս ունենալով, որ ասելիքիդ հասցեատերը վերջապես կհասկանա ազգի փրկության համար վճարված ֆայլի անխուսափելիությունը:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՄԱՐԵՆՅԱՆ

«Արցախից բռնի տեղահանվածները դեռ տաք են, ամբողջապես չեն ընկալում ինչ է կատարվում»

Սեղանների 19-ի երկօրյա թափուկը, կարելի է ասել, Սեփանակերի խաղաղ բնակչության ֆոնի սակ է սեղի ունեցել: Մարդիկ դասում են, որ նկուղներում անգամ դաստարակելուց հետո տղավորություն են ունեցել, թե հակառակորդի զենքերն անմիջապես իրենց կողմին են տայթում կամ կրակում: Դրան հաջորդած ոչ թեմապառ ռազմական իրադարձությունները՝ թափուկ սկսած բեռնափոխ տայթությունն ու գաղթի դժոխային ճանապարհը, մեր հայրենակիցների վրա հոգեբանական ծանր ազդեցություն է թողել: Մարդկային կորստից զատ՝ սարիներով տունուստղ դրած արցախցիները հազարամյա հայրենիքից դուրս են եկել ընդամենը մի ֆանի ճամփուկով, տայթուսակով, տարկով...

Յան ֆակուլտետի դասախոս **Լաուրա Պետրոսյանը**:

Հոգեբանը նշում է՝ սեղանակած մարդիկ, այսպես ասած, դեռ տաք են, դեղմերն ու կասարվածը գուցե ոչ ամբողջական են ընկալում, գիտակցում եւ արդում: Երբ արդեն փոքր-ինչ համագիտ կլինեն, մտածելու եւ իրադարձությունները վերլուծելու, «մարտելու» ժամանակ կունենան, հոգեբանական ընկալվածությունը զգացնել կսա: Պետրոսյանը մարդկանց հետ աշխատելու սարիների փորձով գիտի՝ սթեմն ու վիճակ մարդն ընկալում, այնուհետև դրա հետևանքները զգում է կասարվածից որոշ ժամանակ անց միայն: Բացառում է՝ մինչև այդ օրգանիզմն իմունություն՝ առանց որեւէ «մեկի» օգնության, մարդուն դասերում է հոգեբանի ալիքներից: «Բայց երբ արդեն մարդը որոշակի «կոմֆորտ» գոտում է զսնվում, ժամանակ ու սթր ունենում հիշել, մտածել, վերլուծել իր հետ կասարվածի մասին, սթեմն ու հարակից հետևանքները գրոհում են նրան: Հենց այդ ժամանակ է, որ հոգեբաններն անելիք ունեն: Մինչև այդ, կրկնում են, թեմ է այնտիպի տայթաններ ստեղծել, որ այս մարդիկ՝ սեղանակածները, անվտանգության զգացում ունենան, իմանան՝ դասերում կան ու չմտածել կեցության, դեռ չասած՝ սարական տայթանների մասին: Մարդիկ այժմ կարող են առասարակ չգիտակցել իրավիճակն ու փախչել իրականությունից: Կարող են այնտիպի թափանցներ ներկայացնել, որ ոչ մասնագետներին՝ օրգապա-

սին, կարող է թվալ, թե տունուստղ կորցրած, մազադուրծ մարդն ինչի՞ հետեւից է ընկել: Բայց դա հոգեբանական դասերում կան մեխանիզմներից է: Հնարավոր են նաև դեղմեր, երբ ողբերգական դեղմերի ակնառես մարդիկ որեւէ կերպ չընկալելն ու չընդունելն իրականությունը: Այսինքն՝ ծանր, ողբերգական իրադարձություններից հետո մարդ կարող է ժղալ, դիմացինն էլ թվա՝ ամեն բան լավ է: Իրականում ամեն բան այնքան վատ է, ծայրահեղ վատ, որ մարդ դարձապես չի ընդունում, մերժում է իրականությունը»,- մեկնաբանում է մեր զրուցակիցը:

Պետրոսյանը հորդորում է չդասափեղ սարբեջանական լրատվամիջոցների օրգակալում հայտնված ու զենքի ոչ անմիջական, բայց իրական ստանալիքի սակ հարցազրույց սված մեր հայրենակիցներին: «Մարդու ասածն ու իրական հոգեվիճակը հնարավոր չէ վերլուծել սեսալիքի փոխանցած անկյան կարի կամ խոսքի միջոցով: Հետևաբար չգիտեմ՝ մարդ ինչ-որ բան ասելիս՝ ինչ հոգեվիճակում է զսնվել»:

Հոգեբանի խոսքով՝ ոչ միայն արցախահայությունն, այլ հասարակությունը մեծամասամբ (անգամ Արցախում կասարվածի կամ գաղթի ճանապարհի ակնառեսը չլինելով) սթեմն է ենթարկվել, ու արդումները, հոգեբանական հյուծվածությունը հաղթահարելու համար ոչ թե օրեր ու միսներ, այլ սարիներ կոպահանջվեն:

ՄԵՎԻԿ ԿԱՐԳՈՒՄՅԱՆ

ԵՆԴՐՈՒ ԳՐԵՅ

ԵՄ, Բրյուսել

Հողվածի հեղինակը 30-ամյա փորձառուությամբ ավագ լրագրող է, որն այժմ Բրյուսելից ՆԱՏՕ-ի եւ ԵՄ-ի արտաքին ֆողաֆականության, ընդհանրապես Եվրոպայի անվտանգության եւ դիվանագիտության հարցերն է լուսաբանում: Նախկինում աշխատել է Բրիտանիայում, Գերմանիայում, Ժնևում, Բալկաններում, արեւմտյան Աֆրիկայում եւ Վաշինգտոնում, որտեղ Պենտագոնի ֆողաֆականությունն է մեկնաբանել: 2003-ին լուսաբանել է Իրաքի դատաբանությունը: Աշխատել է BBC-ի «Սեր սեփական թղթակցի» ռադիոհաղորդիչում: Աստիճանաբար, որ ԵՄ-ում Հայաստանի ներկայացուցիչ Տիգրան Բալայանի դատախազները լրագրողին՝ կցկցուր են, մեր տղապորտյամբ՝ ոչ ամբողջական եւ խիստ զգուշավոր:

Բրյուսել, հոկտ. 2 (Ռոյթեր): Երկու-ժամանակյա ԵՄ-ից դատախազներ կիրառել Ադրբեյջանի դեմ, Լեռնային Ղարաբաղի անկախության իր ճանաչման գործողությունների համար եւ զգուշացրեց, որ Բախոն կարող է նաեւ բուն Հայաստանի վրա հարձակվել, եթե Արեւմուտքը վճարական ֆայլեր չձեռնարկի:

ԵՄ-ում Հայաստանի ներկայացուցիչ Տիգրան Բալայանը Ադրբեյջանին դատախազելու հնարավոր ֆայլեր առաջարկեց, ինչպէս օրինակ՝ սահմանել ադրբեյջանական նավթի եւ գազի գնային վերին շերտ, կամ ընդհատել ԵՄ-ի սերտ հարաբերությունների բանակցությունները Բախոնի իշխանությունների հետ: Նա նաեւ Արեւմուտքից դատախազելու անվտանգության «խիզախ» օժանդակություն ցուցաբերել Հայաստանին:

«Ոչ միայն Հայաստանի կառավարության, այլեւ բազմաթիւ օտար փորձագետների, այդ թվում ԵՄ անդամ որոշ դատախազներին, կարծիքն այն է, որ բուն Հայաստանի սարածի վրա հարձակումը մոտալու է», ասաց Բալայանը Բրյուսելում «Ռոյթերզ» հետ հարցազրույցի ընթացքում:

Ադրբեյջանի զորքերը անցյալ ամիս, կայծակնային գործողություններով վերահսկողություն սահմանեցին Լեռ-

Հայաստանը ԵՄ-ից դատախազում է դատախազներ կիրառել ընդդեմ Ադրբեյջանի

Զգուշացնում է հետագա նոր հարձակումների մասին

նային Ղարաբաղի վրա, որն էթնիկ հայերով բնակեցված անկախ է Ադրբեյջանի սարածում եւ մեկ շաբաթից էլ դատախազ ժամկետում բռնի տեղահանեցին այնտեղից ավելի քան 100,000 հայերի:

Հայաստանը Ադրբեյջանին մեղադրում է էթնիկական զտում իրագործելու մեջ, մի մեղադրանք, որ Բախոն հերքում է, լրագրող, որ անկախ հայերը սիրով կարող են մնալ այդ սարածում: Բախոն նաեւ լրագրող է, որ չի դատախազվում հարձակվել Հայաստանի վրա:

Բայց Բալայանը նշում է, որ Ադրբեյջանի նախագահ **Իլհամ Ալիեւի** հավաստեցումներին չի կարելի վստահել, քանի որ Եվրոպայի դատախազական այրեր հայտարարել են, որ նա ֆինգո խախտել է Լեռնային Ղարաբաղի վրա չհարձակվելու իր խոստումները:

Բալայանը նաեւ նշում է, որ ԵՄ-ն Ալիեւի վրա ճնշում գործադրելու բազմաթիւ միջոցներ ունեւ, բայց դրանցից ոչ մեկը չօգտագործեց եւ արդյունքում Լեռնային Ղարաբաղը շատ թանկ վճարեց: «Պա էթնիկական զտումների դատախազ դարձավ, որի հետեւանում 100-ից 120 հազար էթնիկ հայեր, նրանց թվում իմ ամբողջ ընտանիքը, տեղահանվեցին իրենց դատախազական հայրենիքից», ասաց ԵՄ-ում Հայաստանի լրագրող ներկայացուցիչը:

Եվրոմիության դատախազական աշխատակիցներ եւ կառույցի անդամ երկրների բազմաթիւ դեկավարներ դատախազել են Ադրբեյջանի գործողությունները, բայց բացի հունանիսար օգնություն ցուցաբերելուց, ԵՄ-ն ցարդ շատ ֆինգո միջոցներ է ձեռնարկել ճգնաժամը կարգավորելու գործում: Դիվանագետներն ասում են, որ ԵՄ-ի անդամ դատախազները փոխադարձ համաձայնության (consensus) սարբերակներ են ֆնմարկում: Ոմանք (օրինակ՝ Ֆրանսիան եւ Նիդերլանդները) կողմ են կոտ միջոցներ գործադրելուն, մինչդեռ ուրիշներ (օրինակ՝ Հունգարիան եւ Ռումինիան) չեն կամենում: ԵՄ-ի որոշան կայացումը շատ բարդ խնդիր է, որովհետեւ կառույցը ավելի շատ հենվում է Ադրբեյջանի նավթի եւ գազի դատախազների վրա, քանի որ Ուկրաինա-

յում շարունակվող դատախազի դատախազում չի ցանկանում այլեւս օգտվել Մոսկվայի ծառայություններից:

Եվրոհանձնաժողովի նախագահ **Ուրսուլա ֆոն Լեյթները** անցյալ տարի Բախոն հանդիմեց Ալիեւին, ստորագրելու Ադրբեյջանի էներգակիրներից օգտվելու վերաբերյալ մի հուշագիր-համաձայնություն եւ այդ առիթով հայտարարեց, որ Ադրբեյջանը «վճարոտ գործընկեր» է: Բայց Բալայանը զտում է, որ ԵՄ-ն իր դատախազին հասնելու այլ, իրական լծակներ ունեւ, քանի որ Բախոն մեծապես եվրոպական երկրների վրա է հույսը դնում որդես իր էներգակիրների արտահանման հաճախորդների:

Գրանադայի հանդիմումը

Բալայանը հավելեց, որ Գրանադայում (Իսպանիա) այս շաբաթ ակնկալվող գազաթաժողովը, որին մասնակցում են ՀՀ վարչապետ **Նիկոլ Փաշինյանը**, Ադրբեյջանի նախագահ **Իլհամ Ալիեւը**, Գերմանիայի կանցլեր **Օլաֆ Շոլցը**, Ֆրանսիայի նախագահ էմանուել Մակրոնը եւ Եվրոխորհրդի նախագահ **Շարլ Միշելը**, արդյունավետ կլինի միայն այն դեպքում, եթե ԵՄ-ն կոտ վերաբերվի Ալիեւին:

«Մինչեւ որոշակի կարմիր գծեր չդրվեն անձամբ Ալիեւի առաջ՝ իր խոստումները դրժելու համար... այդ

հանդիմումը դարձյալ զուր կայացած է լինելու», ասաց նա:

Բալայանը մտախոնություն հայտնեց, որ Ադրբեյջանը բռնի ուժի օգնությամբ ցամախային միջոցաբացել դեմի Նախիջեւան, ինչը նաեւ իր դատախազից Թուրքիայի հետ կաղ հաստատելու միջոց է ծառայելու:

Թեւ անցյալ շաբաթ Ադրբեյջանը հավաստեցրեց, որ մնան ֆայլեր ձեռնարկելու մոտախազ չունի, բայց Բալայանը բացատրեց, որ Ադրբեյջանի ռազմական մոտախազները շատ ավելի հեռուն են գնում, քան Նախիջեւանը, նկատի ունեւնալով Ալիեւի ակնարկներն այն մասին, որ Հայաստանի սարածիլ ժամանակին եղել է Ադրբեյջանի մի մարդ:

Նա հավելեց, որ Հայաստանն այժմ անվտանգության առումով վտանգի տակ է հայտնվել, որովհետեւ ավանդական իր դատախազից Ռուսաստանը չի կատարել զեմք սրամադրելու հարյուրավոր միլիոնների դատախազները:

«Սեմք իրոք շատ խոնգելի վիճակում ենք», ասաց նա, բայց չմասնավորեց, թե Հայաստանը անվտանգության ինչ տրախիլներ է ակնկալում: «Պա զուտ տեխնիկական փորձագետների խնդիրն է», ասաց նա:

Անգլ. բնագիրից թարգմանեց՝ ՆԱՏՕԻ ԾՈՒԼՈՒԿՅԱՆԸ

Բերձորցի աւակներսները՝ ԹՄՄ ուժադրության կենտրոնում

ԱՄՆ եւ Կանադայի ԹՄՄ հայաստանյան ներկայացուցչության գրասենյակում տեղի ունեցավ հանդիմում Արցախի Քաշաթաղի շրջանի Բերձոր ֆողաֆի Վահան Թեմեյանի անվան թիլ 1 և նույն ֆողաֆում գործող թիլ 2 դորոցների շրջանավարտների հետ:

Քաշաթաղի շրջանն Ադրբեյջանին հանձնելուց հետո, բոլորի հետ նաև դորոցների ուսուցչական կազմն ու աւակներսներն են բռնի տեղահանվել իրենց հարազատ ֆողաֆից ու բնակություն հաստատել Հայաստանի սարբեր մարզերում, նաեւ՝ մայրաֆողաֆում:

Քաշաթաղի աւակներսներն անգամ չհասցրեին դորոցն ավարտել, կիսատ թողած ուսումը շարունակեցին Հայաստանի իրենց նոր բնակավայրերում և ընդունվեցին սարբեր բուիտեր (Երևանի դեմակաՆ համալսարան, Ամերիկայն համալսարան, Հայաստանի ազգային դոլիտեխնի-

կական, Հայկական դեմակաՆ մանկավարժական համալսարաններ, Գեղարվեստի ակադեմիա եւ այլն):

Մոնրեալից (Կանադա) ԹՄՄ վարչության անդամ **Ավետիս Ծիհանյանն** իր անձնական միջոցներից ֆինանսական օգնություն է հասկաց-

րել նախկինում Բերձորի Վահան Թեմեյանի անվան դորոցի սան, իսկ այսօր արդեն հայաստանյան բուիտերի ուսանող 15 երիտասարդ բերձորցիներին: Իրենց ուսուցիչների հետ իյուրընկալվելով ԹՄՄ հայաստանյան ներկայացուցչության գրասենյակում՝ նրանց

հանձնվեց դրամական աւակցությունը:

Հանդիմումը նախաձեռնել է Մ. Նահանգների եւ Կանադայի ԹՄՄ հայաստանյան ներկայացուցչության սնօրեն **Գայանե Մուրադյանը**, որը մտախազ դատախազում է թեմեյանցիների ու բերձորցիների հետ կաղը, հետաֆրում, թե տեղահանված ընտանիքներն ի՞նչ խնդիրներ ունեն, կրթական, աշխատանքային մոտախազի ի՞նչ դոլիտեր ծաղրեր կարելի է իրականացնել ԱՄՆ եւ Կանադայի ԹՄՄ հետ համատեղ:

ԱՄՆ եւ Կանադայի ԹՄՄ-ը արցախցիների խնդիրները մտախազ դատախազում է ուժադրության կենտրոնում: 2020 թվականի դատախազից հետո Բերձորից բռնի տեղահանվածներին Հայաստանում ինտեղրելու, աշխատելու, աղոուտի մի-

ջոցների համար դայմաններ ստեղծելու մոտախազ կլ թեմեյանցիները մտախազ օգնության ձեռք են մեկնել, իսկ բերձորցի երիտասարդների եւ ուսուցիչների հետ ծաղրերը շարունակական են լինելու:

Թեւ իրենց ֆողաֆից տեղահանվելուց հետո բերձորցիները հաստատվել են Հայաստանի սարբեր բնակավայրերում, սակայն չեն մոտախազ միմյանց, կաղը դատախազ են:

Այս հանդիմումանն էլ նորից իրեցին հարազատ Բերձորը, դորոցական անմոտախազի սարիները, դորոցի ֆարաոտ ճամփան ու այն ասիճանները, որոնց ամեն մի հարթակի վրա դեմի մոտախազ առաջնորդը, ուժ ու հավատ սվող կարգախոսներ էին գրված:

Իսկ ամենաբարձրում՝ «**հույս, հավատ, սեր**»:

ՆԱՏՕ ԾՈՒԼՈՒԿՅԱՆԸ

